

Käsikirja sukupuolistunutta väkivaltaa
kokeneiden pakolais- ja
turvapaikanhakijanaisten ohjaukseen

Näin tuet väkivallan uhria
puhumaan kokemuksistaan

*Käsikirja on omistettu
kaikille rohkeille
pakolaisnaisille ja alla
mainituissa järjestöissä
työskenteleville osaaville ja
omistautuneille ohjaajille,
jotka tukevat näitä
pakolaisnaisia löytämään ja
kertomaan kertomuksensa.*

30.08.2019, Helsinki

Editointi:

Inka Lilja, HEUNI

Ulkoasu:

Aleksandra Anikina, HEUNI

Kuvitus:

Simone Gaglione

www.simonegi.it

Taitto:

Aili Pääkkönen, HEUNI

Käännös:

Jere Keränen, HEUNI

Tämä käsikirja kehitettiin vuosina 2017–2019 osana projektia **“Co-creating a Counselling Method for Refugee Women GBV Victims”**, jota rahoitti Euroopan komissio perusoikeuksien, tasa-arvon ja kansalaisuuden (REC-) ohjelman kautta

“Tämän julkaisun on rahoittanut Euroopan unionin REC-ohjelma (2014–2020). Kaikki vastuu julkaisun sisällöstä on sen tekijöillä eivätkä siinä esitetyt näkemykset edusta Euroopan komissiota.”

ISBN 978-952-7249-08-6

ISSN 1799-5590

ISSN-L 1237-4741

Grano Oy, Helsinki 2019

Viittaustiedot:

Lilja, Inka (toim.) (2019). Käsikirja sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden pakolais- ja turvapaikanhakijanaisten ohjaukseen. Näin tuet väkivallan uhria puhumaan kokemuksistaan. Helsinki: HEUNI.

Sisällysluettelo:

1 Johdanto

Miten käsikirja kehitettiin ja miten sitä voi käyttää?

Eurooppalaiset sukupuolistunutta väkivaltaa käsittelevät oikeudelliset välineet

Sukupuolistuneen väkivallan muodot

Sukupuolistuneen väkivallan riskitekijät

Sukupuolistuneen väkivallan seuraukset

2 Sukupuolistunut väkivalta pakolaiskontekstissa

Sukupuolistunut väkivalta maastamuuton työntävänä tekijänä

Väkivallan jatkumo

Rikoksista ilmoittamisen esteet

Dilemma

3 Ohjausmenetelmä

4 Työkaluja etsivään työhön

Ohjaukseen tarvittavat resurssit ja rakenteet

Ohjausprosessi

Luottamuksen rakentaminen
Oikeuksista keskusteleminen
Oman kertomuksen rakentaminen
Oman valinnan tukeminen

Yhteistyö muiden avuntarjoajien ja viranomaisten kanssa

Läpileikkaavat teemat

Asiakkaiden ja henkilökunnan turvallisuus
Lapset
Kulttuurisensitiivisyys
Auttajien auttaminen

luku

1

Johdanto

Miten käsikirja kehitettiin ja miten sitä voi käyttää?

Tämän käsikirjan tarkoituksena on esitellä ohjausmenetelmä sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden pakolaisnaisten auttamiseksi. Käsikirja kehitettiin vuosina 2017–2019 osana Euroopan komission REC-ohjelman rahoittamaa hanketta “Co-creating a Counselling Method for Refugee Women GBV Victims (CCM-GBV)”. Hanke toteutettiin kuudessa EU-jäsenvaltiossa pakolaisten yleisesti käyttämän reitin varrella, joka kulki läpi Kreikan, Italian, Kyproksen, Kroatian ja Saksan Suomeen asti.

Pakolaisnaisen määritelmä käsikirjassa

Pakolaisnaisilla emme viittaa ainoastaan naisiin, joille on myönnetty oikeus turvapaikkaan vuoden 1951 sopimuksen pakolaisten oikeudellisesta asemasta perusteella, vaan kaikkiin turvapaikanhakuprosessin piirissä oleviin naisiin, jotka ovat joko hakemassa turvapaikkaa, joille on myönnetty kansainvälistä suojelua (esim. turvapaikka tai toissijaista suojelua) tai jotka ovat saaneet karkotus- tai käännyttämispäätöksen.

Pakolaisnaisten kohtaama sukupuolistunut väkivalta nousi esille vuosina 2015-2016 Eurooppaan suuntautuneen siirtolaisvirran kasvaessa. Useat (nais)turvapaikanhakijoiden kanssa toimivat kansalaisjärjestöt alkoivat panna merkille pakolaisnaisten kokemuksia sukupuolistuneesta väkivallasta. Esille nousi kysymys sukupuolistuneen väkivallan yleisyydestä, väkivallan muodoista ja siitä, kuinka naisia voisi auttaa. Järjestöjen käytännön kokemus osoitti, että pakolaisnaisten oli vaikeaa hyödyntää EU-lainsäädännön, erityisesti uhridirektiivin, ja Istanbulin sopimuksen sukupuolistuneen väkivallan uhreille suomia oikeuksia. Seitsemän kansalaisjärjestöä kuudesta yllä mainitusta EU-jäsenvaltiosta aloitti yhteistyön, jonka tarkoituksena oli kehittää ohjausmenetelmä sukupuolistunutta

väkivaltaa kokeneiden pakolaisnaisten auttamiseksi. Tämän toteuttamiseksi rahoitusta haettiin Euroopan komission REC-ohjelmasta. Hankkeeseen osallistuivat: SOLWODI Germany, Consiglio Italiano per i Rifugiati, Greek Council for Refugees, G.I.R.A.F.F.A. Gruppo Indagine Resistenza alla Follia Femminile Italy, Cyprus Refugee Council, Kuopion Setlementti Puijola, Jesuit Refugee Service Croatia ja Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI).

Hankkeessa tarjottiin pakolaisnaisille viikoittaista ohjausta kaikissa kuudessa hankemaassa. Lisäksi kerättiin tietoa pakolaisnaisten kokemasta väkivallasta. HEUNI:n vastuulla oli projektin tutkimusosio, jossa kerättiin laaja laadullinen ja tilastollinen aineisto, joka käsitteli pakolaisnaisia sukupuolistuneen väkivallan uhreina ja auttamisesta saatuja kokemuksia. Aineisto kerättiin juuri tätä hanketta varten kehitetyllä päiväkirjamenetelmällä. Menetelmä perustuu yhteiskehittämisen konseptiin, joka tarkoittaa palvelun luomista yhteistyössä sen käyttäjien kanssa. Koska tässä tapauksessa palvelun käyttäjät olivat hyvin haavoittuvassa asemassa, heidän äänensä saatiin kuuluviin hankkeen ohjaajien kirjoittamien päiväkirjojen kautta.

Kolmekymmentä yllä mainituissa järjestöissä työskentelevää ohjaajaa kirjoitti viikoittain päiväkirjaa, joissa he kuvasivat kokemuksiaan pakolaisnaisille antamastaan ohjauksesta. Päiväkirjoja kirjoitettiin vuoden aikana (maaliskuusta 2018 maaliskuuhun 2019) yli 600. Päiväkirjojen perusteellinen analysointi paljasti sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden pakolaisnaisten auttamiseen liittyviä keskeisiä haasteita ja hyviä toimintatapoja. Löydöksistä keskusteltiin hankekumppanien kanssa kahdeksassa työpajassa ja koulutuksessa. Kerätyn aineiston ja käytyjen keskustelujen perusteella kehitettiin sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden pakolaisnaisten ohjausmenetelmä, joka esitellään tässä käsikirjassa. Käsikirjassa ei esitetä kaikenkattavaa eikä yksityiskohtaista kuvausta jokaisen järjestön tai ohjaajan työstä, vaan käsikirja kokoaa ohjaajien kokemukset jäsennellyksi kokonaisuudeksi eli ohjaamisenmenetelmäksi.

Tiedonkeruu hankkeessa

Päiväkirjojen kirjoittaminen oli monella tapaa hankkeen kulmakivi. Tämä innovatiivinen lähestymistapa kehitettiin antamaan ääni sekä sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneille pakolaisnaisille että uhreille palveluja tarjoaville ohjaajille. Päiväkirjojen avulla kerättiin laaja laadullinen aineisto, joka

kuvaa ohjaajien ja asiakkaiden tulkintoja ja näkemyksiä. Päiväkirjoissa käsiteltiin kolmea laajaa teemaa: 1) ohjaustyön haasteet, 2) väkivallan ja avun vaikutukset uhriin ja 3) ohjaustyössä esille tulleet hyvät toimintatavat. Jokaista teemaa syvennettiin tarkemmilla kysymyksillä, joiden tehtävänä oli auttaa ohjaajia kirjoittamisessa. Englanniksi kirjoitetut päiväkirjat lähetettiin HEUNI:lle kerran viikossa, ja niiden sisältö koodattiin ja analysoitiin NVivo-analysointiohjelmalla. Vuoden aikana kerättiin yli 600 päiväkirjaa.

Päiväkirjoihin pohjautuvalla tiedonkeruulla oli monia etuja. Päiväkirjat mahdollistivat pääsyn arkaluontoiseen aineistoon, jota olisi muuten ollut vaikea kerätä. Ohjaajat saivat mahdollisuuden kuvata ja selittää sukupuolistuneen väkivallan uhrien auttamisen taustalla vaikuttavia monimutkaisia yhteiskunnallisia käytäntöjä ja näistä johtuvia ongelmia. Päiväkirjan pitäminen myös mahdollisti tilanteiden reaaliaikaisen kuvauksen toisin kuin tutkimushaastattelut, joissa joudutaan muistelemaan menneitä tapahtumia. Vuoden mittainen keräysjakso tuotti laajan ja syvällisen aineiston ja mahdollisti ohjaajien työn ja pakolaisnaisten tilanteen seuraamisen pidemmällä aikavälillä. Menetelmän heikkous oli, ettei se tarjonnut ensikäden tietoa pakolaisnaisilta itseltään, vaan tiedot kerättiin ohjaajien kautta. Tämä tarkoittaa, että aineisto on jo lähtökohtaisesti ohjaajien tulkintaa pakolaisnaisten tilanteesta. Materiaali ei myöskään huomioi järjestöjen prioriteetteja liittyen esim. kohderyhmiin. Joillakin järjestöillä oli voimakas painotus ihmiskaupan uhreihin, mikä vaikutti aineistoon.

Päiväkirjojen sisältöön viitataan anonyymisti ja aineistosta on poistettu kaikki tunnistamisen mahdollistavat yksityiskohdat niin, ettei yksittäisiä asiakkaita, ohjaajia, heidän edustamiaan järjestöjä tai maata voi tunnistaa. Tämä tehtiin asiakkaiden ja ohjaajien yksityisyyden suojelemiseksi.

Tiedonkeruun toinen osa koostui tilastotiedoista, joita kerättiin ohjaustapaamisten määrästä, ohjausta saaneiden naisten lukumäärästä ja tunnistettujen uhrien taustamuuttujista (ikä, alkuperämaa, jne.). Tilastoja kerättiin alun perin hankkeen seurantaan ja arviointia varten, eikä niitä ollut tarkoitus käyttää muihin tarkoituksiin. Aineiston kertyessä aloimme kuitenkin huomaamaan siinä tiettyä kaavamaisuutta ja trendejä. Tästä syystä tämä käsikirja sisältää joitakin viittauksia tilastoihin, joiden avulla kuvataan ohjausta saaneiden naisten taustoja ja heidän kokemansa väkivallan muotoja. Tarkastellut väkivallan muodot ovat ne, jotka valittiin hankkeen alussa seurattavaksi ja ne sisältävät vain yleisimmin tunnetut naiset kohdistuvan väkivallan muodot. Esimerkiksi ihmiskauppaa ei eritelty tarkemmin eri muotoihin, mikä olisi voinut antaa tilastollisesti tarkemman kuvan ihmiskaupan moninaisista muodoista. Tilastoja kerättiin vain tunnistetuista väkivallan uhreista, koska tiedonkeruun tarkoitus oli nimenomaan saada kattava kuva väkivallan uhreista ja heidän kokemuksistaan.

Tämän käsikirjan tarkoituksena on tarjota käytännön neuvoja pakolaisnaisten kanssa työskenteleville ammattilaisille, jotka työskentelevät esimerkiksi kansalaisjärjestöissä, kunnissa tai vastaanottokeskuksissa sosiaalityöntekijänä, asianajajana, psykologina, terveydenhoidon ammattilaisena tai muussa työtehtävässä, jossa tarkoituksena on antaa psykososiaalista ja/ tai oikeudellista apua. Toivomme, että tämä käsikirja auttaa sinua saamaan paremman ymmärryksen pakolaisnaisten kokeman sukupuolistuneen väkivallan syistä ja seurauksista ja että käsikirja auttaa sinua kehittämään uusia taitoja ja kasvattaa motivaatiota työskennellä pakolaisnaisten auttamiseksi.

Suosittelimme sinua lisäksi tutustumaan hankkeen koulutusoppaaseen, joka on saatavilla sekä englanniksi, suomeksi, kreikaksi, italiaksi, saksaksi että kroatiaksi osoitteessa www.heuni.fi. Ihanneltilanteessa kaikki pakolaisnaisten kanssa työskentelevät ammattilaiset saavat koulutusta aiheesta, jotta he kykenevät paremmin ymmärtämään uhrien usein monimutkaista tilannetta ja haavoittuvaa asemaa. Tähän tarkoitukseen suosittelemme koulutusopasta.

Tätä käsikirjaa ei ole tarkoitettu oikeudelliseksi oppaaksi, mutta luvussa 1 esitellään lyhyesti keskeiset sukupuolistunutta väkivaltaa koskevat eurooppalaiset oikeudelliset välineet. Tätä seuraa johdatus sukupuolistuneen väkivallan keskeisiin riskitekijöihin ja väkivallan seurauksiin erityisesti pakolaisnaisten näkökulmasta. Luvussa 2 kuvataan väkivallan todellisuutta pakolaisnaisten elämässä ja sitä, miten sukupuolistunut väkivalta voi olla pakolaisuuteen työntävä tekijä, millaisia riskejä matkaan liittyy sekä lisäksi kuvataan naisten uudelleen uhritumisen riskiä EU:ssa. Esittelemme turvapaikanhakijanaisten kohtaaman perustavanlaatuisen haasteen, joka liittyy siihen, että he samanaikaisesti hakevat turvapaikkaa ja yrittävät toipua väkivaltakokemuksistaan. Lisäksi esittelemme syitä, jotka estävät pakolaisnaisia ilmoittamasta väkivaltarikosta poliisille. Luku 3 on käsikirjan ydinluku, jossa esitellään ohjausmenetelmä. Luvussa kerromme tarkemmin, mitä tarkoitamme ohjauksella ja millaisia resursseja ja asiantuntemusta väkivallan uhriksi joutuneiden pakolaisnaisten kanssa toimiva ammattilainen tarvitsee. Ennen kuin voit aloittaa ohjaustyön, sinun tulee tavoittaa kohderyhmä ja tunnistaa potentiaaliset uhrit. Uhrien tavoittamisen helpottamiseksi luvussa 4 kuvataan hankkeessa toimiviksi havaittuja etsivän työn menetelmiä.

Joskus väkivaltaa kokeneiden pakolaisnaisten auttamiseen liittyvät haasteet voivat tuntua ylitsempääsemättömiltä. Kokemuksemme mukaan kuitenkin jo tieto siitä, että muut ovat kohdanneet vastaavanlaisia haasteita ja selvinneet niistä on rohkaisevaa. Toivomme, että turhautumisen hetkinä tämä käsikirja auttaa sinua jaksamaan työssäsi. Olet myös lämpimästi tervetullut ottamaan meihin yhteyttä (yhteystiedot löydät käsikirjan lopusta), mikäli sinulle herää kysymyksiä tai ideoita liittyen käsikirjaan, ohjausmenetelmään tai sen käyttämiseen.

Eurooppalaiset sukupuolistunutta väkivaltaa käsittelevät oikeudelliset välineet

Tämä käsikirja ei ole oikeudellinen opas, mutta viittaamme siinä alla esiteltäviin pakolaisnaisille oikeuksia takaaviin oikeudellisiin välineisiin. Tarkempaa tietoa alla mainituista kansainvälisistä sopimuksista ja EU-lainsäädännöstä löytyy esimerkiksi projektin koulutusoppaasta.

Sopimus pakolaisten oikeudellisesta asemasta (1951), eli Geneven pakolaissopimus, on kansainvälisen pakolaisoikeuden kulmakivi, jonka jokainen EU-jäsenvaltio on pannut täytäntöön. Sopimuksessa määritellään pakolainen ja pakolaisille kuuluvat oikeudet. Sopimus on vakiinnuttanut palauttamiskiellon periaatteen: pakolaista ei saa palauttaa tai karkottaa, mikäli palautus tai karkotus johtaisi henkilön hengen tai vapauden vaarantumiseen.

Vuonna 1979 voimaan tullut kaikkinaisen naisten syrjinnän poistava yleissopimus (CEDAW) oli ensimmäinen kansainvälinen oikeudellinen väline, jossa tunnustetaan naisiin kohdistuva syrjintä. Tästäkin huolimatta kesti vielä yli vuosikymmen (vuoteen 1992), ennen kuin sukupuolistunut väkivalta tunnustettiin syrjinnän muodoksi. Vuotta myöhemmin kansainvälinen yhteisö hyväksyi ensimmäisen kansainvälisen määritelmän naisiin kohdistuvalle väkivallalle (Naisiin kohdistuvan väkivallan poistamista koskeva julistus, 1993). Myöhemmin sukupuolistunut väkivalta on tunnustettu naisten ihmisoikeuksien loukkaukseksi ja väkivallan määritelmä on laajentunut sisältämään väkivallan eri muotoja. Yksittäiset henkilöt voivat tehdä kantelun CEDAW-komitealle, mikäli sopimusvaltio ei noudata sopimusta. Jokainen EU-jäsenvaltio on CEDAW:n sopimusvaltio.

Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta (2011), eli Istanbulin sopimus, on merkittävä, oikeudellisesti sitova eurooppalainen oikeudellinen väline, joka käsittelee naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Sopimus määrittelee sukupuolistuneen

väkivallan ”väkivaltana, joka kohdistetaan naiseen hänen naiseutensa vuoksi tai joka kohdistuu suhteellisesti useammin naisiin”. Istanbulin sopimus velvoittaa sopimusvaltiot kriminalisoimaan kaikki sopimuksessa mainitut sukupuolistuneen väkivallan muodot. Sopimuksessa luetellaan lukuisia velvollisuuksia, jotka sopimusvaltioiden tulee täyttää naispuolisten sukupuolistuneen väkivallan uhrien tukemiseksi ja suojelemiseksi. Näitä ovat muun muassa erilaiset väkivallasta toipumista edistävät palvelut, kuten oikeudellinen ja psykologinen ohjaus, taloudellinen avustus, majoitus, koulutus, apu työnhaussa ja pääsy terveys- ja sosiaalipalvelujen piiriin. Jäsenmailla on myös velvollisuus huolehtia siitä, että palveluiden tuottamiseen on varattu riittävästi resursseja ja että uhrien kanssa toimivat ammattilaiset ovat saaneet asiaankuuluvan koulutuksen. Sopimusvaltiot ovat velvoitettuja muun muassa järjestämään uhreille välittömiä lyhyt- ja pitkäaikaisia erityistukipalveluja, jotka jakaantuvat alueellisesti asianmukaisesti ja perustamaan asianmukaisia, helposti saavutettavissa olevia turvakoteja riittävässä määrin, jotta uhreille voidaan tarjota turvallinen majoitus. Lisäksi sopimusvaltioita velvoitetaan perustamaan raiskauksen tai muun seksuaalisen väkivallan uhreille riittävästi asianmukaisia, helposti saavutettavia tukikeskuksia, joissa uhreille voidaan tarjota lääketieteellistä ja oikeustieteellistä tutkimusta, traumatukea ja neuvontaa.

Määritelmädirektiivi (2011/95/EU) asettaa kriteerit kansainvälistä suojelua tarvitsevien henkilöiden tunnustamiselle EU:ssa. Direktiivi sisältää määritelmiä, joilla on merkitystä sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden pakolaisnaisten suojelustatuksen määrittelyssä. Direktiivi määrittelee luonteeltaan sukupuoleen liittyvät teot vainon muotona ja tunnustaa valtiosta riippumattomien toimijoiden (ml. aseelliset ryhmät ja perheenjäsenet) toiminnan voivan olla vainon tai vakavan haitan muoto.

Vastaanottodirektiivi (2013/33/EU) asettaa vaatimuksia kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden vastaanotolle. Direktiivi mm. edellyttää jäsenvaltioita ottamaan huomioon haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden erityistarpeet vastaanottokeskuksissa, toteuttamaan tarvittavat toimet estääkseen sukupuolistuneen väkivallan vastaanottokeskuksissa ja tarjoamaan uhreille pääsyn lääketieteellisen ja psykologisen hoidon piiriin.

Uhridirektiivi (2012/29/EU) asettaa vähimmäisehdot rikosten uhrien oikeuksille sekä heille tarjottavalle tuelle ja suojelulle sekä varmistaa, että heitä kohdellaan kunnioittavasti. Uhridirektiivin avulla voidaan varmistaa, että rikosten uhreilla on pääsy asiaankuuluvan tuen ja suojelun piiriin. Uhrit tarvitsevat apua rikoksista ilmoittamisessa ja rikosprosessin läpikäymisessä. Mikäli apua ei ole tarjolla, vaarana on, että rikoksista ei ilmoiteta ja rikosentekijöitä ei rangaista. Toisaalta tärkeää on huomioida, että direktiivi takaa uhrille tuen riippumatta siitä, ilmoittaako hän rikoksesta viranomaisille vai ei.

Uhridirektiivissä kiinnitetään erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten naispuolisiin sukupuolistuneen väkivallan uhreihin. He ovat erityisen riskialttiita toissijaiselle ja toistuvalla uhriutumiseen sekä sukupuolistuneelle väkivallalle tyypilliselle uhkailulle ja kostolle. Kyseiset rikokset voivat aiheuttaa uhreille vakavia pitkäaikaisia psykologisia ja fyysisiä seurauksia. Direktiivi takaa sukupuolistuneen väkivallan uhreille oikeuden erityiseen tukeen ja oikeudelliseen suojeluun. Tukipalvelujen tulisi ottaa huomioon varsinkin vammoista ja traumasta toipumiseen ja direktiivin uhreille takaamista oikeuksista tiedottamiseen liittyvät erityiset tarpeet. Palveluiden tavoitteena on mm. luoda kannustava ympäristö, jossa uhri voi harkita mm. tekeekö hän rikosilmoituksen.

Ihmiskauppa voidaan katsoa erityiseksi sukupuolistuneen väkivallan muodoksi. Seksuaalisen hyväksikäytön tarkoituksessa harjoitettava ihmiskauppa koskee useammin naisia kuin miehiä, ja varsinkin pakolaisnaisten riski joutua uhriksi on korkea. **Direktiivi (2011/36/EU) ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta** säätelee ihmiskaupan uhrien oikeutta suojeluun, apuun ja tukeen. Ihmiskauppadirektiivissä säädetään, että apua ja tukea olisi annettava ehdoitta ainakin harkinta-aikana. Harkinta-aika on ajanjakso, jonka aikana ihmiskaupan uhri voi toipua ja harkita, onko hän halukas tekemään yhteistyötä esitutkintaviranomaisten kanssa. Viranomaisten kanssa yhteistyötä tekevälle ihmiskaupan uhrille voidaan myöntää määräaikainen oleskelulupa (direktiivi 2004/81/EK).

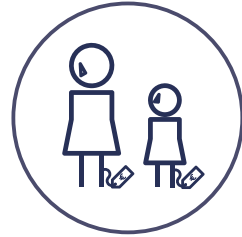
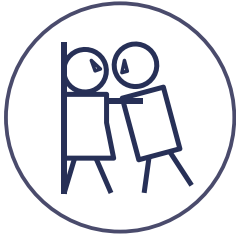
Joka kerta kun autat sukupuolistuneen väkivallan uhria, edesautat ihmisoikeuksien toteutumista.

Sukupuolistuneen väkivallan muodot

“Sukupuolistunut väkivalta eroaa muista väkivallan muodoista siten, että väkivaltaisten tekojen ensisijaisena motiivina on uhrin sukupuoli. Naisiin kohdistuvalla sukupuolistuneella väkivallalla viitataan näin ollen mihin tahansa haittaan, joka kohdistuu naiseen ja jonka sekä syy että seuraus on epätasa-arvo, joka perustuu naisten ja miesten välisiin oletettuihin eroihin, jotka johtavat naisten alempiarvoiseen asemaan yhteiskunnassa”

- Istanbulin sopimuksen selitysmuistio

Projektin aikana tunnistettiin seuraavia sukupuolistuneen väkivallan muotoja¹:

Seksuaalinen väkivalta, mukaan lukien raiskaus

“a. seksuaalinen tunkeutuminen toisen henkilön emättimeen, peräsuoleen tai suuhun jonkin ruumiinosan tai esineen avulla ilman tämän henkilön suostumusta; b. muu toiseen henkilöön ilman tämän suostumusta kohdistuva seksuaalinen teko; c. toisen henkilön saattaminen ilman hänen suostumustaan seksuaalisiin tekoihin kolmannen henkilön kanssa. Henkilön on annettava suostumus vapaaehtoisesti vapaasta tahdostaan, joka arvioidaan kulloistenkin olosuhteiden mukaan.”

Lähisuhdeväkivalta

“tarkoittaa kaikkia perheen tai kodin sisäisiä tai entisten tai nykyisten puolisoitten tai kumppanien välisiä ruumiillisen, seksuaalisen, henkisen tai taloudellisen väkivallan tekoja riippumatta siitä, asuuko väkivallantekijä tai onko hän asunut samassa asunnossa uhrin kanssa.”

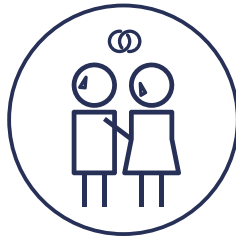
Ihmiskauppa

“Hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuva henkilöiden värväminen, kuljettaminen, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen, ml. henkilöihin kohdistuvan määräysvallan vaihtaminen tai siirtäminen, voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla taikka toista henkilöä määräysvallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäyttöksi katsotaan ainakin hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa ja muut seksuaalisen hyväksikäytön muodot, pakkotyö, orjuus ja orjuuden kaltaiset olot, rikollisen toiminnan hyväksikäyttö ja elinten poistaminen.”²

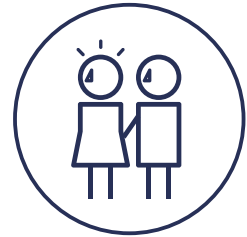
Naisen sukuelinten silpominen

“a) naisen isojen häpyhuulten, pienten häpyhuulten tai häpykielen täydellinen tai osittainen poistaminen leikkaamalla, faraoninen ympärileikkaus tai muu silpominen; b) naisen pakottaminen tai järjestäminen alistumaan johonkin a-alakohdassa mainittuun tekoon; c) tytön kehottaminen, pakottaminen tai järjestäminen alistumaan johonkin a-alakohdassa mainittuun tekoon.”

Pakkoavioliitto

“aikuisen tai lapsen tahallinen pakottaminen avioliittoon, mukaan lukien aikuisen tai lapsen houkutteleminen uhrin asuinvaltion ulkopuolelle tarkoituksena pakottaa hänet avioliittoon.”

Seksuaalinen häirintä

“kaikki sellainen ei-toivottu sanallinen, sanaton tai ruumiillinen seksuaalisen käyttäytymisen muoto, jonka tarkoituksena tai vaikutuksena on henkilön ihmisarvon loukkaaminen, erityisesti, jos tämä käyttäytyminen luo uhkaavan, vihamielisen, halventavan, nöyryyttävän tai loukkaavan ilmapiirin.”

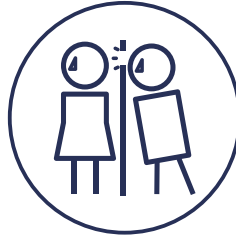
1 - Määritelmät ovat Istanbulin sopimuksesta, paitsi ihmiskaupan määritelmä, joka on EU:n ihmiskauppadirektiivistä.

2 - Lisätietoa ihmiskaupasta hankkeessa kehitetyssä verkkokoulutuksessa <http://heuni.education/page3139001.html>

Kunniarikokset

“missään väkivallan muodossa ei voida katsoa kulttuurin, tavan, uskonnon, perinteen tai niin sanotun “kunnian” oikeuttavan tekoa. Tähän sisältyvät erityisesti väitteet, joiden mukaan uhri on rikkonut kulttuurisia, uskonnollisia, yhteiskunnallisia tai perinteen vaatimuksia tai tapoja tai asianmukaisia käyttäytymistapoja.”

Vainoaminen

“toiseen henkilöön kohdistuva tahallinen ja toistuva uhkaava käyttäytyminen, joka saa henkilön pelkäämään turvallisuutensa puolesta.”

Ohjaajana sinun tulisi tunnistaa sukupuolistuneen väkivallan eri muodot ja kuinka ne voivat ilmentyä pakolaisnaisten elämässä.

Sukupuolistuneen väkivallan riskitekijät

Pakolaisnaisilla on erilaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia, perhe-, koulutus- ja ammattitaustasta riippuen. Pakolaisnaiset eivät muodosta yhtenäistä ryhmää, eikä heitä tule nähdä vain ”tietämättöminä uhreina”. Naisten päätös lähteä kotimaastaan vaaralliselle matkalle osoittaa jo itsessään rohkeutta ja sinnikkyyttä. Heidän kokemansa sukupuolistunut väkivalta on useiden tekijöiden summa.

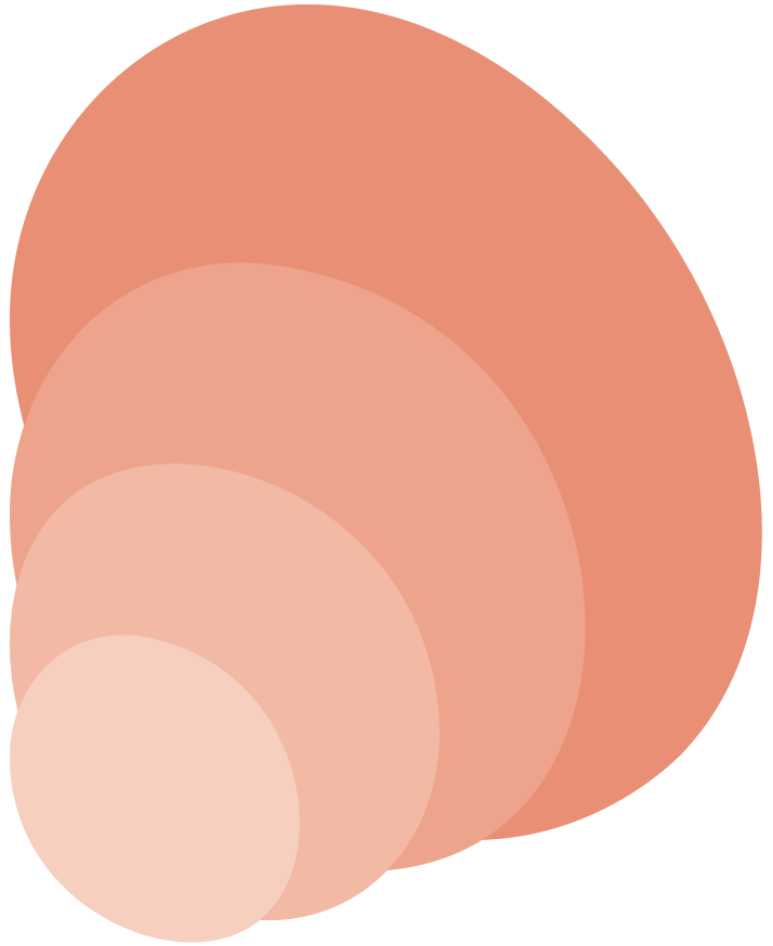
CCM-GBV -projektissa käytimme maailman terveysjärjestön WHO:n kehittämää sosioekologista mallia väkivallan riskitekijöiden ymmärtämiseksi. Lisäsimme malliin tason, joka perustuu hankkeessa kertyneeseen tietämykseen pakolaisnaisten kokemuksista. Nimesimme tämän tason pakolaiskontekstiksi. Pakolaiskontekstin taso korostaa tätä nimenomaista ryhmää koskevia riskejä, vaikkakin pakolaiskontekstin riskitekijät menevät osittain päällekkäin muiden tasojen kanssa.

Pakolaiskonteksti

Sosioekonominen
ympäristö

Perhe ja lähisuhteet

Yksilö

Riskitekijä:

Yksilöön liittyvät tekijät

Yksilöön liittyvät tekijät, jotka kasvattavat väkivallan uhriksi joutumisen riskiä, kuten ikä, koulutustaso, tulot, vammaisuus ja hyväksikäytön historia.

Esimerkki päiväkirjoista:
Suurin osa hankkeessa tunnistetuista väkivallan uhreista oli alle 30-vuotiaita. Monia uhreja oli käytetty hyväksi tai laiminlyöty jo lapsena. Monilla oli alhainen koulutustaso, usein varhaisen avioliiton seurauksena. Viidesosa tunnistetuista uhreista oli lukutaidottomia. Tunnistettujen uhrien joukossa oli muutamia seksuaalivähemmistöihin kuuluvia henkilöitä. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat voivat olla erityisen haavoittuvia väkivallalle ja heidän voi olla vaikeaa hakea apua leimaantumisen ja syrjinnän pelon vuoksi. Päiväkirjoissa oli yllättävän vähän mainintoja vammaisuudesta, vaikka monissa lähteissä se katsotaan väkivallan riskitekijäksi.

Perhe ja lähisuhteet

Henkilön lähipiirillä – perheenjäsenillä, puolisoilla/ kumppanilla ja ystävillä – voi olla suurikin vaikutus henkilön käyttäytymiseen ja kokemuksiin. Tällä tasolla vaikuttavia riskitekijöitä ovat esimerkiksi ongelmat avioliitossa, perheensisäiset ongelmat, miehen valta-asema perheessä, varhainen tai pakkoavioliitto, lasten suuri määrä ja naisen kasvavaan toimijuuteen liittyvät perheen sisäiset konfliktit.

Esimerkki päiväkirjoista:
Perheeseen liittyvät riskitekijät, kuten perheenjäsenen menettäminen, pakkoavioliitto ja/tai miehen valta-asema perheessä olivat päiväkirjoissa usein tunnistettuja riskitekijöitä.

Sosioekonominen ympäristö

Sosioekonomisesta ympäristöstä esimerkkejä ovat mm. yhteisö, johon henkilö kuuluu, hänen työpaikkansa tai koulunsa. Yhteisön tasolla vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi köyhyys, perinteiset sukupuoliroolit, väkivallan normalisoituminen konfliktinratkaisuvälineenä, naisten yhteiskunnallista osallistumista rajoittavat sosiaaliset normit, julkisten paikkojen turvattomuus, sukupuolistuneen väkivallan rankaisemattomuus sekä turvatalojen ja muun avun puute.

Esimerkki päiväkirjoista:
Päiväkirjoissa ohjaajat kuvasivat naisten kertomuksia yhteisöjen perinteisistä sukupuolirooleista, julkisten paikkojen turvattomuudesta ja sukupuolistuneen väkivallan rankaisemattomuudesta.

Pakolaiskonteksti

Pakolaiseksi lähteminen itsessään voi altistaa epäasialliselle kohtelulle ja vallan väärinkäytölle. Matkan aikana tulee eteen useita vaiheita, jolloin naiset ovat erityisen haavoittuvia väkivallalle. Maiden välisten rajojen ylittäminen, ja mahdollinen salakuljettajien apuun turvautuminen on naisille riskialtista. Uudelleen uhritumisen riski kohdemaassa myös kasvaa turvapaikkaprosessin ja siihen liittyvien olosuhteiden vuoksi.

Esimerkki päiväkirjoista:
Päiväkirjojen mukaan epäselvä maassaoleskelustatus, mukaan lukien paperittomuus, tekee turvapaikanhakijoista haavoittuvia työperäiselle ja seksuaaliselle hyväksikäytölle. Myös ahtaat vastaanottokeskukset ja rasistiset asenteet lisäävät seksuaalisen häirinnän ja hyväksikäytön riskiä. Siirtolaisuuden aiheuttama paine ja epävarma tulevaisuus haastavat sukupuolirooleja ja kasvattavat perheensisäisiä jännitteitä, mikä voi johtaa väkivaltaan.

Riskitekijöiden tunnistaminen voi auttaa sinua tarjoamaan yksilöllisempää tukea. Uhrille saattaa myös olla helpottavaa ymmärtää, että hänen kokemuksensa taustalla vaikuttavat hänestä riippumattomat riskitekijät. Tämä voi auttaa häntä selviytymään häpeästä ja itsesyytöksistä.

Sukupuolistuneen väkivallan seuraukset

Sukupuolistunut väkivalta aiheuttaa uhrille vakavaa ja pitkäaikaista haittaa. Väkivalta voi aiheuttaa akuutteja ja kroonisia terveydellisiä ongelmia (kroonista kipua, muistinmenetystä, vatsakipua, gynekologisia ongelmia ja raskaudenaikaisia komplikaatioita). Väkivallan seuraukset ilmentyvät usein mielenterveydellisinä ongelmina (pelko, ahdistus, heikko itsetunto, traumaperäinen stressihäiriö, itsemurhayritykset, seksuaalisten halujen menettäminen jne.). Väkivalta voi vaikuttaa myös uhrin sosiaaliseen elämään uhria syyllistävien asenteiden ja leimautumisen muodossa, jotka voivat johtaa syrjäytymiseen tai uudelleen uhritumiseen. Sukupuolistuneen väkivallan uhreilla voi olla vaikeuksia luottaa ihmisiin ja muodostaa sosiaalisia suhteita. Väkivaltakokemukset voivat myös vaikuttaa uhrin kykyyn toimia yhteiskunnassa, ml. kouluttautua ja osallistua työelämään.

Ohjaajat kuvasivat päiväkirjoissa väkivallan fyysisiä, psykologisia, sosiaalisia ja taloudellisia seurauksia. Usein viitattiin fyysisiin vammoihin, kuten arpiin, krooniseen kipuun, syömis- ja nukkumishäiriöihin sekä tuki- ja liikuntaelimistön vammoihin. Myös raskaus raiskauksen seurauksena oli yleinen seuraus. Raskaaksi tuleminen on jo seuraus itsessään, mutta väkivallan seurauksena syntyneen lapsen hoitaminen voi olla myös henkisesti erittäin raskasta. Päiväkirjoissa mainittiin myös HIV ja muut sukupuoliteitse tarttuvat taudit sukupuolistuneen väkivallan seurauksina.

Suurimmassa osassa päiväkirjoista tulee esille monia psykologisia seurauksia, kuten heikko itsetunto, itsesyytökset, luottamuksen puute toisia ihmisiä kohtaan, pelko, ahdistus ja masennus. Myös paniikkikohtaukset sekä hallitsematon ja itsetuhoinen käytös mainittiin. Traumalla ja traumaperäisen stressihäiriön (PTSD) oireilla on merkittävä vaikutus ohjausprosessiin, kuten ilmenee luvussa 3.

Päiväkirjoissa kuvattuja väkivallan sosiaalisia seurauksia olivat sosiaalisen statuksen, ystävien ja sosiaalisten kontaktien menettäminen sekä suhteiden vaurioituminen tai kontaktin

menettäminen lapsiin. Monet naiset olivat joutuneet jättämään lapsensa kotimaahansa tai joutuneet heistä eroon muista syistä, mikä aiheutti naisille huomattavaa kärsimystä ja ahdistusta. Jos naiset asuivat vastaanottokeskuksessa tai turvakodissa, kontaktia ulkomaailmaan saatettiin entisestään rajoittaa turvallisuussyistä, mikä lisäsi naisten sosiaalista eristyneisyyttä. Uhrien heikentynyt henkinen, fyysinen ja sosiaalinen toimintakyky voi johtaa heikkoon taloudelliseen tilanteeseen, jos henkilö ei kykene alentuneen toimintakykynsä vuoksi käymään töissä. Tämä voi taas johtaa siihen, että hyväksikäyttäjän jättäminen ei välttämättä ole vaihtoehto heikon taloudellisen tilanteen vuoksi. Pakolaisnaisten kohdalla työnteon mahdollisuuksiin vaikuttavat myös maassaoleskelustatus sekä kieli- ja ammattitaidon puute.

On myös muistettava, että pakolaisnaisia ei traumatisoi ainoastaan heidän kokemansa sukupuolistunut väkivalta, vaan jo itse pakolaisuus voi olla hyvinkin kuormittava ja traumatisoiva kokemus. Naiset ovat paenneet kodeistaan ja saattaneet menettää kaiken omaisuutensa tai läheisiä perheenjäseniä. He ovat matkustaneet pitkiä matkoja, usein ankarissa olosuhteissa, päästäkseen Eurooppaan. He saattavat olla huolissaan kotimaahan jääneiden lasten, muiden perheenjäsenten ja ystävien puolesta ja potea koti-ikävää. He ovat vieraassa maassa ja kulttuurissa ja heillä on vain vähän tai ei lainkaan sosiaalisia verkostoja ja kielitaitoa. Lisäksi turvapaikanhakijoita majoitetaan usein ahtaissa vastaanottokeskuksissa, joissa on vähän tai ei lainkaan mielekästä tekemistä, ja suurin osa ajasta menee odottamiseen epävarmuudessa. Maahanmuuttovastaiset asenteet monissa EU-jäsenvaltioissa voivat edelleen pahentaa naisten kokemaa vieraantumista ja tunnetta siitä, etteivät he ole tervetulleita.

Ei ole hyödyllistä arvottaa väkivallan seurauksia enemmän tai vähemmän haitallisiksi. Sen sijaan on tärkeää yrittää ymmärtää, kuinka kukin uhri kokee väkivallan seuraukset, jotta hänelle voi tarjota yksilöllistä apua.

luku

2

Sukupuolistunut
väkivalta
pakolaiskontekstissa

Tässä luvussa kuvailemme, mitä sukupuolistunut väkivalta on pakolaiskontekstissa yhdistämällä hankkeessa kohdattujen naisten kertomukset ns. metanarratiiviksi. Narratiivi kuvaa, kuinka sukupuolistunut väkivalta ajaa naiset pakenemaan, kuinka vaarallinen heidän matkansa Eurooppaan on ja kuinka he mahdollisesti uudelleen uhriutuvat EU:ssa. Luvun päätteeksi esittelemme dilemman, jonka nämä naiset kohtaavat pyrkiessään yhtä aikaa saamaan turvapaikan ja toipumaan väkivallasta. Aloitamme luvun kertomalla naisesta, jota kutsumme nimellä “B”. Hänen kertomuksensa sisältää kaikki metanarratiivin juonenkäänteet. Hän myös lopulta, ainakin osittain, ”saa äänensä takaisin”. B pakenee kotimaastaan sukupuolistuneen väkivallan takia, kohtaa väkivaltaa matkallaan ja perillä EU:ssa. B:n kertomuksessa on kuitenkin poikkeava käänne, sillä hän on, useimmista naisista poiketen, tietoinen siitä, kuinka tärkeä väkivaltakokemuksista on puhua turvapaikkaprosessissa, ja lisäksi hän ilmoitti EU:ssa kokemastaan väkivallasta poliisille. Rikoksesta ilmoittaminen, kuten tulemme huomaamaan, on erittäin harvinaista.

B:n kertomus:

“Hän kertoi minulle, että hänet pakotettiin naimisiin hyvin nuorena: kun hänen äitinsä kuoli, hänen äitipuolensa päätti, että hänen täytyy mennä naimisiin ja pakotti naimaan miehen, josta hän ei pitänyt ja jota hän ei edes tuntenut. B ei kyennyt vastustamaan äitipuolensa päätöstä ja joutui naimisiin. Häiden aikaan hän oli 14-vuotias. Tyttö kertoi, että hänen maassaan on hyvin yleistä, että naiset pakotetaan naimisiin hyvin nuorena, sillä he ovat perheilleen taloudellinen taakka. B:n mukaan avioelämä ei ollut rauhaisaa ja – monien aviomieheensä liittyvien ongelmien jälkeen – hän päätti lähteä kotoa.

Hän ei kuitenkaan voinut palata perheensä luo, sillä he olisivat pakottaneet hänet palaamaan aviomieheensä luo. Joten, selvitäkseen hänen täytyi alkaa prostituoiduksi. Jonkin ajan kuluttua hänen hyväksikäyttäjänsä päättivät viedä hänet Eurooppaan. Matkan varrella oli Libya, jossa hän vietti 3 kuukautta (sielläkin B pakotettiin prostituutioon). Tämän jälkeen hän ylitti meren ja saapui [eurooppalaiseen satamaan], jolloin hän haki kansainvälistä suojelua.

Euroopassa, kuin kohtalon ivasta, kun näytti siltä, että hän oli viimein turvassa, hänet pahoinpideltiin ja raiskattiin, mistä hän ilmoitti poliisille. Viimeisenä muttei vähäisimpänä, (vastaanotto)keskuksesta kerrottiin, että hän luultavasti edelleen jatkaa prostituutiota.

B pelkää, ettei [turvapaikkahakemukset käsittelevä elin] myönnä hänelle pakolaisstatusta, ja hän on tästä erittäin huolissaan. Tyttö aloitti tapaamisen kertomalla avoimesti haavoittuvuuksistaan ja huolistaan ja avautui täysin kertomalla kauhean tarinansa. Epävarmuus edelleen käsiteltävänä olevasta (pakolais)statuksesta ja huoli siitä, ettei hänelle myönnetä kansainvälistä suojelua viivyttävät hänen integroitumistaan ja häneltä lapsena viedyn koskemattomuuden takaisin saamista. Tyttö vaikutti minusta rohkaistuneelta ja osoitti ymmärtävänsä, kuinka tärkeää kaikkien hänen henkilökohtaisten kokemuksiensa jakaminen [turvapaikkahakemuksen käsittelevälle elimelle] ja [kohdemaassa] kokemansa väkivallan ilmoittaminen poliisille oli”.

Sukupuolistunut väkivalta maastamuuton työntävänä tekijänä

Merkittävimpiä siirtolaisuuden juurisyitä ovat köyhyys ja mahdollisuuksien puute. Köyhyydellä on erilaisia seurauksia miehille ja naisille. Päiväkirjoissa kuvatuilla naisilla oli hyvin vähän taloudellista valtaa perheessä tai yhteiskunnassa. Ääritapauksissa äärimmäinen köyhyys oli ajanut tyttöjä ja naisia turvautumaan ns. “vastikkeelliseen seksiin”, jossa naiset olivat pakotettuja vaihtamaan seksuaalisia palveluksia rahaan, ruokaan tai muihin palveluihin selvitäkseen. Tunnistimme naisten taloudellisten mahdollisuuksien puutteen erityisesti seksuaaliseen hyväksikäyttöön tähtäävän ihmiskaupan riskitekijäksi. Tyypillinen tapaus noudatti tiettyä mallia: nainen houkuttelnaan valheellisilla lupauksilla Eurooppaan töihin, mutta todellisuudessa hänet pakotetaan prostituutioon joko kauttakulkumaassa, kohdemaassa tai molemmissa.

Päiväkirjojen mukaan myös seksuaalisen väkivallan rankaisemattomuus ja seksuaaliseen väkivaltaan liittyvä häpeä ajavat naisia hakemaan turvapaikkaa EU:sta. Muutamissa tapauksissa mainittiin nimenomaisesti naisten sukuelinten silpominen taustatekijänä päätöksessä hakea turvapaikkaa Euroopasta. Näissä tapauksissa naiset joko pelkäsivät itse joutuvansa silvotuiksi tai halusivat pelastaa tyttärensä menettelyltä.

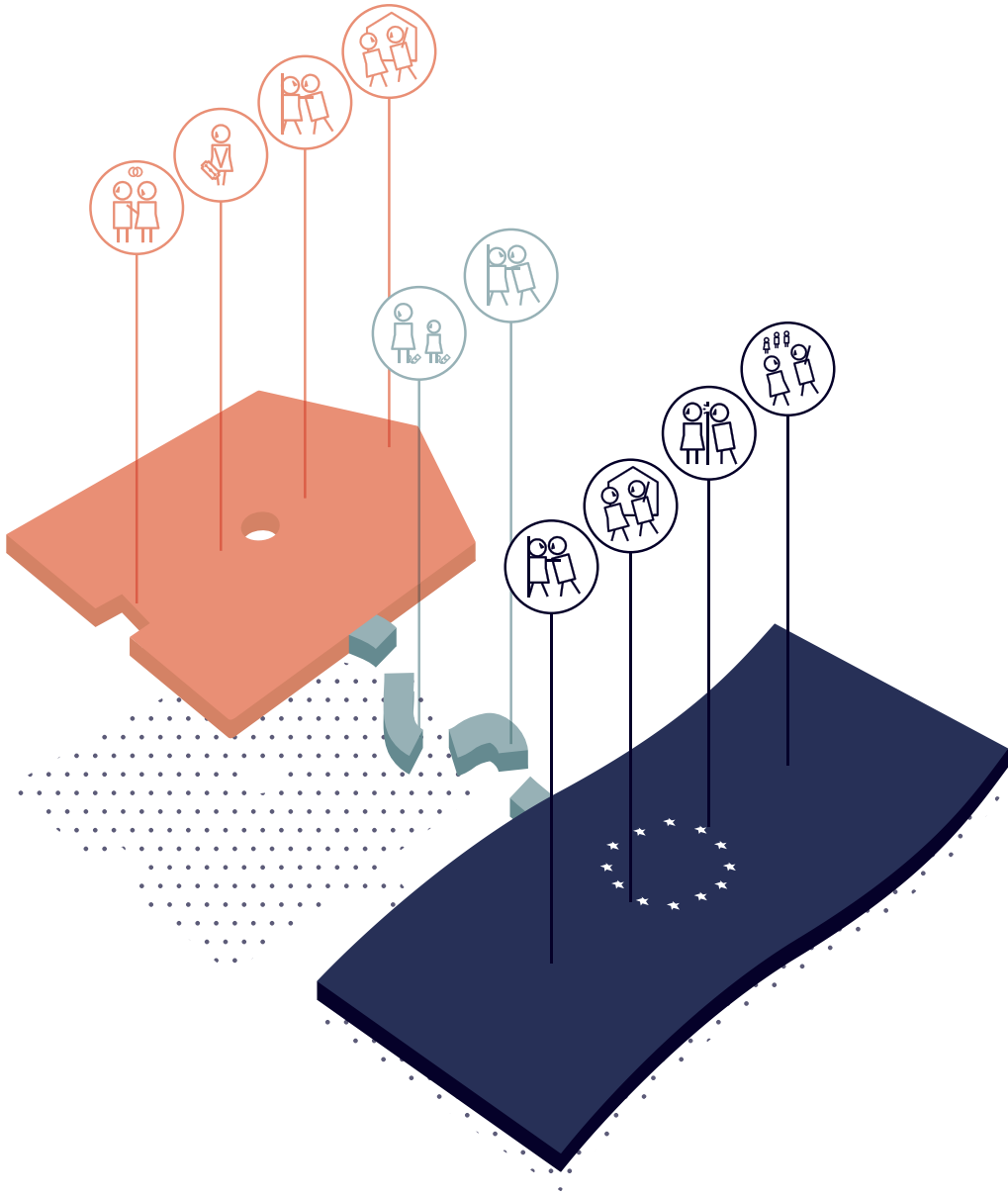
Päiväkirjoissa usein mainittu työntävä tekijä oli pakkoavioliitto. Näissä tapauksissa naiset pakenivat joko pakkoavioliiton uhkaa tai väkivaltaa pakkoavioliitossa. Jotkut pakenivat pakkoavioliitosta kieltäytymisestä johtuvaa kunniaväkivallan uhkaa. Pakkoavioliitto ei aina ollut laukaiseva tekijä päätökselle lähteä maasta, mutta se oli usein alkupiste väkivallan jatkumolle, jossa yksi väkivallan muoto johti toiseen, kunnes tilanteesta tuli sietämätön. Avioliittoon pakotetut naiset joutuivat (joskus erittäin julman) perheväkivallan uhriksi ja pakopäätöksen jälkeen he joutuivat erilaisten hyväksikäytön muotojen uhriksi matkallaan Eurooppaan ja jopa EU:ssa.

Väkivallan jatkumo

Sukupuolistunutta väkivaltaa pakenevat pakolaisnaiset lähtevät yleensä matkalle erittäin rajoitetuin resurssein. He saattavat paeta perheitään, jolloin heillä ei ole sosiaalisia verkostoja tai tukea kotoa ja he ovat ilman rahaa tai henkilöllisyysdokumentteja. Lisäksi aikaisemmat hyväksikäyttökokemukset altistavat uudelle hyväksikäytölle. Päiväkirjojen mukaan useat väkivaltaa pakenevat naiset joutuivat matkan aikana seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi ja/tai ihmiskaupan uhriksi. Rajojen ylittäminen ja mahdollinen salakuljettajiin turvautuminen on naisille riskialtista.

Hankkeen aineisto paljastaa, ettei naisiin kohdistuva väkivalta myöskään lopu EU:n ulkorajalla. Pikemminkin päinvastoin: joka viides väkivallan uhriksi tunnistetuista naisista oli joutunut uhriksi EU:n alueella. Uudelleen uhritumisen riski kohdemaassa kasvaa turvapaikanhakijan epävarman tilanteen ja olosuhteiden vuoksi. Epäselvä maassaoleskelustatus, ml. paperittomuus, altistaa naispuoliset turvapaikanhakijat erityisesti seksuaaliselle hyväksikäytölle ja ihmiskaupalle. Päiväkirjoissa tuli esille, että naiset kohtaavat seksuaalista hyväksikäyttöä ja häirintää vastaanottokeskuksissa ja kadulla. Erityisesti häirintä kohdistui perheettömiin naisiin. Ohjaajien tietoon oli tullut myös pakolaisleireillä ja vastaanottokeskuksissa tapahtuvaa seksin vaihtamista rahan tai tavaroihin. Ohjaajat olivat kohdanneet myös prostituutioon pakottamista, mutta naiset olivat hyvin haluttomia puhumaan tästä, sillä heillä ei ollut muuta keinoa hankkia toimeentuloa tai he pelkäsivät rangaistusta tai ilmoittamisen vaikutuksia turvapaikkahakemukseensa.

Hankkeessa kerätyn tiedon perusteella yleisin EU:n alueella tapahtuva sukupuolistuneen väkivallan muoto oli perheväkivalta. Yksi toistuva teema aineistossa oli, että pakolaisena olemisen aiheuttama henkinen paine, kodin, sukulaisten ja kuulumisen tunteen menettäminen sekä moninaiset hyväksikäytön kokemukset matkan aikana aiheuttivat konflikteja ja aggressiota perheen sisällä. Vaikea tilanne ei tietenkään ole tekosyy väkivallalle, mutta pakolaiskonteksti tulisi huomioida mahdollisena

väkivallan laukaisevana tekijänä. Pakolaisväestön keskuudessa tapahtuvaa perheväkivaltaa ei tulisi myöskään selittää pois "osana kulttuuria", vaan siihen pitäisi puuttua asianmukaisesti, varsinkin koska vaikuttaa siltä, että pakolaistilanne itsessään voi olla perheväkivallan laukaiseva tekijä.

Monilla Eurooppaan saapuvilla perheillä on taustalla pakkoavioliitto, epätasa-arvoinen perheen sisäinen vallanjako ja usein myös edeltäviä kokemuksia perheväkivallasta. Väkivallan laukaisevana tekijänä ei siten aina ole pakolaisuus. Joissain tapauksissa vaikutti siltä, että vaimon kasvanut toimijuus (koska hänelle oli kerrottu oikeuksistaan ja tuettu niiden vaatimisessa) johti kasvaneisiin jännitteisiin perheen sisällä ja joissain tapauksissa väkivaltaan. Toisaalta taas naisen päätös päättää avioliitto Eurooppaan saapumisen jälkeen toimi laukaisevana tekijänä kunniaväkivallalle joko aviomiehen, muiden perheenjäsenten tai yhteisön toimesta.

<- Kuva 2. Naisten kokema väkivalta muodostaa jatkumon kotimaasta Eurooppaan.

Rikoksista ilmoittamisen esteet

Vain pieni osa hankkeessa tunnistetuista uhreista oli ilmoittanut rikoksesta poliisille. Monet naisista olivat joutuneet rikoksen uhriksi kotimaassaan tai matkan aikana, jolloin EU:n viranomaisilla ei yleensä ole valtuuksia tutkia rikosta. Lisäksi uhridirektiiviä sovelletaan ainoastaan Euroopan unionin alueella tapahtuneisiin rikoksiin, mikä on pakolaisnaisten tapauksessa keinotekoinen rajoitus: uhri kärsii väkivallan seurauksista huolimatta siitä, millä puolella rajaa rikos tapahtui.

Tärkein taustatekijä alhaisiin ilmoitusmääriin vaikuttaa olevan, etteivät pakolaisnaiset koe rikoksista ilmoittamisen olevan kovin olennaista heidän tilanteessaan. Muita esteitä rikoksista ilmoittamiselle ovat mm. väkivallan normalisoituminen, itsesyytökset, häpeä, luottamuksen puute ja pelko viranomaisia kohtaan, henkinen ja taloudellinen riippuvaisuus tekijästä, koston pelko ja perheen tai yhteisön painostus. Viranomaisten negatiiviset tai piittaamattomat asenteet ja prosessit voivat myös vähentää uhrien halukkuutta ilmoittaa rikoksista tai johtaa uhrin uudelleentraumatisoitumiseen rikosoikeusprosessin aikana. Monet näistä esteistä voidaan ylittää, mutta olisi tärkeää vastata perimmäiseen syyhyn, eli siihen, etteivät pakolaisnaiset näe, miten he voisivat hyötyä rikoksen ilmoittamisesta esitutkintaviranomaisille.

Sukupuolistunut väkivalta on arkaluontoinen aihe, eivätkä pakolaisnaiset itse koe monia sen muotoja rikoksiksi. Myös syyllisyydentunne ja itsesyytökset estävät monia uhreja tekemästä rikosilmoitusta. Uhrit voivat pelätä rikosentekijän tai yhteisön reaktiota. Perheen ja yhteisön asenteet muodostavat merkittävän esteen rikoksista ilmoittamiselle. Tällaisia voivat olla esimerkiksi väkivaltaisesta parisuhteesta lähtemistä harkitsevan syyttäminen "huonoksi vaimoksi" tai seksuaalisen väkivallan uhrin häpäiseminen. Joskus yhteisöt jopa panostavat uhreja pysymään hiljaa. Yhteisön sisällä voi olla rikoksista ilmoittamiseen liittyviä harhakäsityksiä, kuten että ilmoittaminen johtaa lasten huostaanottoon. Joillakin uhreilla on ulkopuolisten näkökulmasta katsottuna irrationaalisia

pelkoja, kuten pelko voodoo-kirouksen toteutumisesta. Itse pelkotila on kuitenkin henkilölle hyvin todellinen.

Uhrit voivat olla emotionaalisesti kiintyneitä tekijään. Tämä niin sanottu traumaattinen kiintyminen tapahtuu, kun henkilölle kehittyy myönteisiä tunteita tekijää kohtaan. Tämä tapahtuu tyypillisesti silloin, kun esim. ihmiskaupan uhri on ollut hyväksikäyttäjän eristämä ja kontrolloima, tuntee itsensä uhatuksi tai kykenemättömäksi pakenemaan, mutta on kokenut satunnaisia ystävällisyyden osoituksia hyväksikäyttäjän taholta. Traumaattinen kiintyminen saattaa johtaa siihen, että uhri pyrkii miellyttämään hyväksikäyttäjäänsä. Tekijän jättäminen, varsinkin jos kyseessä on perheenjäsen, voi olla vaikea päätös. Väkivaltaisen parisuhteen päättäminen on vaikea prosessi, erityisesti henkilölle, joka ei ole tottunut tekemään itsenäisiä päätöksiä. Perheväkivallan uhrit haluavat usein tilanteensa muuttuvan, mutta eivät tahdo suoraa yhteenottoa tekijän kanssa tai esim. toivo aviomiehensä ja/tai lastensa isän joutuvan vankilaan. Päätöstä voi vaikeuttaa tilanne, jossa naisen oleskelulupa on sidoksissa aviomiehen oleskelulupaan ja/tai nainen on taloudellisesti riippuvainen aviomiehestään. Päätös lähteä myös kasvattaa väkivallan riskiä. Naisille rikoksista ilmoittamista tärkeämpiä asioita ovat usein perheoikeudelliset kysymykset, kuten lasten huoltajuus tai avioeron hakeminen. Lisähaasteita voivat aiheuttaa uskonnolliset säännöt ja käytännöt, kuten islamilaisen avioeron saamiseen liittyvät säännöt.

Yksi syy, jonka vuoksi pakolaisnaiset eivät mielellään ilmoita rikoksista poliisille tai muille viranomaisille, on epäluottamus viranomaisia kohtaan. Tämä epäluottamus voi juontaa juurensa alkuperämaassa saatuihin epämiellyttäviin kokemuksiin viranomaisten toiminnasta, kuten korruptioon, viranomaisten harjoittamaan väkivaltaan tai totaaliseen naisten oikeuksien kunnioituksen puutteeseen. Vankeutta muistuttavat kokemukset kohdemaan turvapaikkajärjestelmässä eivät myöskään tue luottamuksen rakentamista viranomaisia kohtaan.

Myös sukupuolisensitiivisten ja kulttuurin huomioon ottavien ilmoituskanavien puute voi estää ilmoittamisen. Ohjaajien kokemusten mukaan poliisi ei aina ota pakolaisnaisten tekemiä ilmoituksia perheväkivallasta tai häirinnästä tosissaan, ja epäkunnioittavat asenteet ja prosessit saattavat saada uhrit muuttamaan mieltään rikosilmoituksen tekemisestä. Eräässä päiväkirjassa mainitussa ääritapauksessa ohjaaja oli

ihmiskaupan uhrin tukena rikosilmoituksen teossa, kun asiakas pidätettiin karkotusta varten.

Esitutkintaviranomaisilla ei välttämättä ole myöskään tarvittavia taitoja ja aikaa traumatisoituneen uhrin kertomuksen kuulemiseen. Vaikeuttavia tekijöitä voivat lisäksi olla tarve ottaa ilmoitus vastaan vieraalla kielellä tai tulkin avustamana. Naispuolisen poliisin puuttuessa sukupuolistuneen väkivallan uhri voi olla haluton kertomaan kokemuksistaan miespuoliselle poliisille. Uhrin kokema epäkunnioituksen tunne voi olla osin seurausta rikostutkinnan luonteesta: poliisin täytyy keskittyä tapauksen selvittämisen ja rikosentekijän kiinnisaamisen kannalta olennaiseen tietoon, jolloin uhri saattaa kokea, että poliisin kertouksen todentamiseen tähtäävät kysymykset tarkoittavat, ettei hänen kertomustaan uskota.

Joskus tapausta voi olla mahdotonta tutkia menettelyllisistä syistä. Näitä syitä ovat uhrin tai todistajan haluttomuus todistaa, epätietoisuus tekijöiden henkilöllisyydestä tai olinpaikasta tai jos rikos on tapahtunut EU:n ulkopuolella. Mikäli rikosilmoitus tehdään, mutta tutkinta tai syytteesenpano keskeytetään esimerkiksi todisteiden puutteen vuoksi, voi uhrin olla erittäin vaikeaa ymmärtää, ettei tämä tarkoita, että väkivalta olisi ollut oikeutettua tai että viranomaiset kiistäisivät väkivallan tapahtumiseen.

Dilemma

Turvapaikkajärjestelmän ja rikosoikeusjärjestelmän tarkoituksena on suojella ja edistää turvapaikkaa hakevien väkivallan uhrien ihmisoikeuksia. Turvapaikkajärjestelmän tarkoituksena on suojella vainolta ja rikosoikeusjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa rikosten uhrien suojelu. Useimmat turvapaikkaa hakevat naiset voisivat teoriassa vedota kumpaan tahansa (tai kumpaankin) järjestelmään. Naiset tarvitsevat suojelua sekä kotimaassaan tapahtuvalta vainolta että EU:n alueella tapahtuvalta väkivallalta. Järjestelmät vaikuttavat kuitenkin toimivan toisistaan erillään, eivätkä kykene vastaamaan pakolaisnaisten tarpeisiin.

Monet pakolaisnaiset ovat aiemmin tapahtuneen tai edelleen jatkuvan väkivallan traumatisoimia, mutta nämä kokemukset eivät ole heidän suurin huolenaiheensa turvapaikkaprosessin aikana. Naisten ensisijainen huolenaihe on heidän ja heidän lastensa tulevaisuus, ts. varmistaa, että he saavat luvan oleskella turvallisessa maassa. Dilemma on, että voidakseen rakentaa tulevaisuuden ja toipuakseen väkivallasta, nainen tarvitsisi turvapaikan. Mutta saadakseen turvapaikan, hänen täytyy tuoda esille elämänsä intiimeimpiä ja häpeällisimpiä tapahtumia.

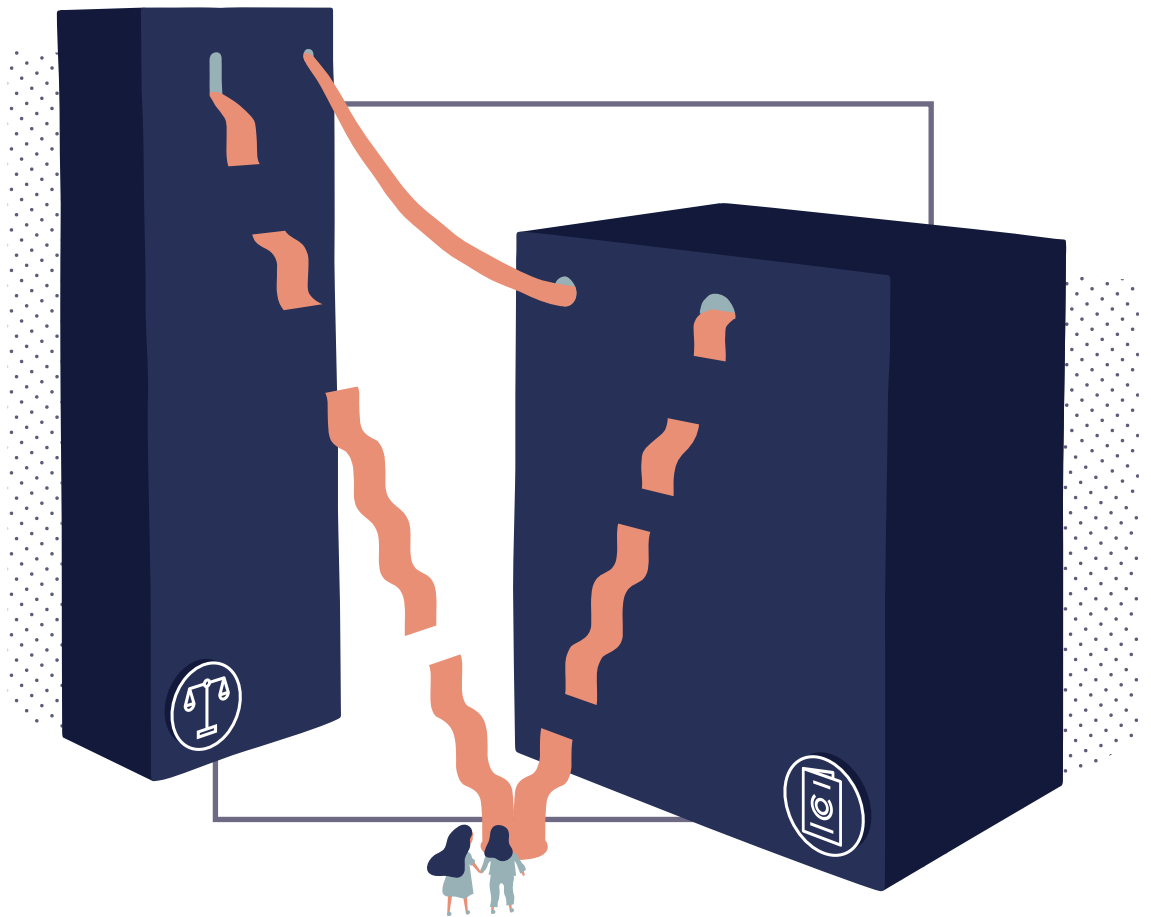
Saadakseen turvapaikan, turvapaikanhakijan tulee osallistua turvapaikkahaastatteluun, jossa hänen täytyy kertoa koko elämäntarinansa, painottaen negatiivisimpia ja traumaattisimpia kokemuksiaan. Hakijan täytyy kertoa kokemuksistaan tavalla, joka vastaa institutionaalisia odotuksia. Kyetäkseen vastaamaan näihin odotuksiin, hakijan täytyy ensiksikin olla tietoinen siitä, millaiset kokemukset katsotaan turvapaikkaprosessissa oleellisiksi. Lisäksi hakijan tulee kyetä esittämään yksilöllisiä perusteita suojelun tarpeelle ja antaa konkreettisia esimerkkejä väkivallasta ja/tai sen uhasta.

Tämä saattaa olla erittäin vaativaa. Naiset eivät välttämättä ymmärrä, että sukupuolistuneen väkivallan kokemukset ovat olennaisia turvapaikkahakemuksessa. He ovat usein myös traumatisoituneita, häpeissään ja pelkäävät kertoa kokemuksistaan. Väkivallan aiheuttama trauma voi ilmentyä esimerkiksi muistin heikentymisenä tai muistinmenetyksenä ja

keskittymiskyvyn puutteena. Pakolaisnaisten keskuudessa erittäin yleisen traumaperäisen stressihäiriön oireisiin kuuluu kokemusten muistelemisen välttely, joka on traumatisoituneiden henkilöiden traumasta johtuvan kärsimyksen lievittämiseen käyttämä selviytymismekanismi. Tämä tarkoittaa, että uhrit ovat oppineet välttelemään tapahtuneesta puhumista tai sen ajattelua ja näin ollen saattavat huomaamattaan sivuuttaa kertomuksensa traumaattiset osat. Edellä kuvailluista syistä johdonmukaisen kuvauksen esittäminen turvapaikkahakemuksen perusteeksi voi olla erittäin vaikeaa.

Tämän dilemman ratkaisemiseksi toimivia käytäntöjä ovat: 1) tiedottaminen turvapaikkaprosessissa olennaisista seikoista ja menettelyllisistä oikeuksista, kuten oikeudesta henkilökohtaiseen haastatteluun ja haastattelun luottamuksellisuus ja 2) henkisen tuen tarjoaminen, jotta naiset kykenevät kertomaan hakemuksen kannalta olennaisista väkivaltakokemuksista. Näistä käytännöistä keskustellaan yksityiskohtaisesti luvussa 3.

Sukupuolistuneesta väkivallasta ilmoittaminen poliisille ei ole pakolaisnaisten ensisijainen huolenaihe. Olemme pohtineet, millaisilla argumenteilla pakolaisnaiset voisi vakuuttaa rikoksista ilmoittamisen tärkeydestä. Poliisille ilmoittamisen tavoitteena on lopettaa väkivalta ja varmistaa, ettei tekijä voi jatkaa uhrin tai muiden vahingoittamista. Järjestelmä kuitenkin kallistuu suojelemaan syytetyn oikeuksia, ja näin ollen tekijä vangitaan välittömästi vain poikkeuksellisissa olosuhteissa. Toinen argumentti on, että rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden ylläpitäminen vaatii, että kaikki vakavat rikokset tutkitaan ja tekijät asetetaan vastuuseen teoistaan. Mikäli pakolaisnaisiin kohdistuvaa väkivaltaa ei käsitellä rikosoikeusjärjestelmässä, voi väkivaltaa jatkossakin kohdistaa pakolaisnaisiin rankaisematta. On kuitenkin yksilöltä paljon pyydetty, että hän lähtisi rikosprosessiin, jossa häntä jälleen pyydetään paljastamaan kaikki kivuliaat muistonsa ja käymään ne toistuvasti ja yksityiskohtaisesti läpi. Jotta pakolaisnaisilla olisi tarpeeksi henkisiä resursseja vaatia tekijöitä vastuuseen rikosprosessin kautta, he tarvitsisivat turvapaikan, joka antaisi heille aikaa toipua ja pääsyn pitkäaikaisen tuen piiriin, mikä taas pitkällä aikavälillä voisi kasvattaa halukkuutta esim. päättää väkivaltainen parisuhde ja/tai tehdä yhteistyötä rikosoikeusviranomaisten kanssa.

Kuva 3. -
Turvapaikkajärjestelmän ja
rikosoikeusjärjestelmän
vaatimukset eivät ota
huomioon pakolaisnaisten
väkivallan todellisuutta.

Pakolaisnaisten väkivaltakokemukset muodostavat ajallisen ja maantieteellisen jatkumon. Pakolaisnaiset, joilla on Eurooppaan saapuessaan aiempia hyväksikäyttökokemuksia, ovat suuressa vaarassa uhriutua uudelleen.

Sukupuolistuneesta väkivallasta ilmoittaminen ei ole pakolaisnaisten ensisijainen huolenaihe. Toipuakseen ja kerätäkseen rohkeutta rikoksista ilmoittamiseen naiset tarvitsisivat turvapaikan, mutta saadakseen turvapaikan, heidän täytyy kertoa kokemastaan hyväksikäytöstä. Seurauksena voi olla naisille vahingollinen noidankehä. Aiheesta lisää HEUNI:n julkaisussa ”Näkymättömät uhrin”, joka on saatavilla pian osoitteesta www.heuni.fi.

luku

3

Ohjausmenetelmä

Ohjaukseen tarvittavat resurssit ja rakenteet

Ohjaus vaatii moniammatillista työskentelyä, jossa sukupuolistuneen väkivallan uhriksi joutuneille pakolaisnaisille tarjotaan monenlaista tukea, kuten psykososiaalista ohjausta, oikeudellista neuvontaa ja apua päivittäisten tarpeiden tyydyttämiseen. Ohjauksen tavoitteena on tukea asiakkaita elämän eri osa-alueilla, eikä ainoastaan sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvissä asioissa. Ohjausprosessi voi kestää kuukausia tai jopa vuosia, ja se menee osin päällekkäin useiden muiden turvapaikanhakijoita ja rikoksen uhreja mahdollisesti koskettavien prosessien kanssa. Tällaisia voivat olla turvapaikanhakuprosessi, rikosprosessi ja usein myös yksityisoikeudelliset prosessit, kuten avioero, perheenyhdistäminen tai lasten huoltajuus.

Käytännössä ohjaus koostuu useista kahdenkeskisistä tapaamisista, joissa pakolaisnaisille annetaan mahdollisuus tulla kuulluksi ja kertoa kertomuksensa. Tarkoituksena on, että yhdessä ohjaajan kanssa tutustutaan tarjolla oleviin mahdollisuuksiin. Naisille kerrotaan heille kuuluvista oikeuksista rikoksen uhreina ja turvapaikanhakijoina. Käytännön tarpeet, kuten toimeentulo, majoitus ja terveydenhoitoon liittyvät tarpeet kartoitetaan ja tarvittaessa naiset ohjataan näiden palveluiden piiriin. Syvällisemmällä tasolla ohjaajat kuvaavat ohjausta prosessina, jossa siirrytään häpeästä, pelosta ja itsesyytöksistä itseluottamukseen, toimijuuteen ja kotoutumiseen.

<- Kuva 4. Vertauskuva ohjausprosessista: matka kohti toimijuutta ja integraatiota on vaativa ja täynnä karikkoja.

Onnistuneeseen ohjaukseen tarvittavat resurssit ja rakenteet:

Turvallinen tila

Turvallinen tila on edellytys luottamuksellisille ohjauskeskusteluille. Ohjaustapaamiset on parempi järjestää vastaanottokeskuksen ulkopuolella aina kun mahdollista. On tärkeää, että käytössä on turvallinen tila, jossa luottamuksellisuus voidaan varmistaa ja jossa naiset tuntevat olonsa turvalliseksi, eikä kukaan keskeytä istuntoa (edes naisten omat lapset). Huomioon täytyy ottaa myös se, miten naiset pääsevät paikalle.

Moniammatillinen tiimi

Kokemuksemme mukaan moniammatillinen tiimi, johon kuuluu esim. psykologi, asianajaja ja sosiaalityöntekijä, pystyy parhaiten ratkaisemaan sukupuolistuneen väkivallan uhrien kohtaamia haasteita. Tiimityö parantaa ohjauksen laatua, sillä ammattilaiset voivat vaihtaa näkemyksiä ja tukea toisiaan. Tiiminä työskennellessä on hyvä nimittää jokaiselle asiakkaalle vastuuhenkilö. Vastuuhenkilö on vastuussa tapauksesta alusta loppuun, niin kauan, kunnes asiakas ei enää tarvitse apua. Vastuuhenkilö koordinoi yhteistyötä tiimin jäsenten kesken ja on usein luottohenkilö asiakkaalle. Myös yksin toimiva ohjaaja voi onnistua ohjauksessa, jos hän omaa tarvittavat taidot ja verkostot. Kannattaa pyrkiä siihen, että naisia ohjaavat naispuoliset ohjaajat.

Työnohjaus

Edes taitavimmat ja omistautuneimmat ohjaajat eivät voi onnistua ilman organisaation johdon tukea. Ohjaajille tulisi tarjota työnohjausta ja vertaistukea, jotta he kykenevät henkisesti palautumaan ohjauksesta ja jaksavat auttaa haastavassa tilanteessa olevia asiakkaita. Organisaation on syytä järjestää rakenteet ja resurssit työnohjaukseen ja vertaistukeen. Ohjaajat voivat käyttää työn henkisestä taakasta palautuakseen myös erilaisia itsehoitotyökaluja, joista keskustellaan luvussa 4.

Sitoutunut organisaatio

Kokemustemme perusteella kansalaisjärjestöt pystyvät viranomaisia paremmin tavoittamaan väkivallan uhreja, koska monien turvapaikanhakijanaisten kokemukset viranomaisista ovat negatiivisia. Naiset näkevät kansalaisjärjestöjen ohjaajat puolueettomina toimijoina, joten ohjauksen vaatima luottamussuhde voidaan helpommin saavuttaa. Ohjausta tarjoavalla organisaatiolla tulisi kuitenkin olla läheiset yhteydet eri viranomaisiin ja muihin avuntarjoajiin, jotta se kykenee vastaamaan asiakkaiden moninaisiin palvelutarpeisiin. Väkivaltaa kohdanneiden naisten ohjaaminen vaatii organisaatiolta pitkäaikaista sitoutumista ohjaustyöhön. Ohjausprosessin aloittaminen haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kanssa on enemmän haittaa kuin hyötyä, jos ohjausprosessia ei voida saattaa loppuun.

Tulkkaus

Mikäli sinulla ja asiakkaalla ei ole yhteistä kieltä, tulkkauksen järjestäminen on ratkaisevan tärkeää. Tulkin on tärkeää olla eettisten ohjeiden sitoma ammattilainen, jonka kanssa uhri tuntee voivansa työskennellä, joka on ihanteellisessa tapauksessa mukana läpi koko prosessin ja jolla on henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka saavat uhrin tuntemaan luottamusta tulkkiä kohtaan. Tämä on tärkeää, jotta uhri kykenee puhumaan arkaluonteisista asioista.

Tulkkien koulutus ja ammattieettiset ohjeet vaihtelevat maittäin. Joissain maissa tulkin tehtävänä on yksinkertaisesti tulkata sanasanaisesti. Toisissa maissa taas tulkin tehtävänä on myös auttaa ymmärtämään toisia kulttuureja ja selittää kulttuurisidonnaisia ilmauksia. Erityisesti tällöin tulkki voi olla ratkaisevassa osassa ohjaajan ja asiakkaan välisen luottamuksellisen suhteen luomisessa.

Useimmat hankkeen ohjaajat käyttivät mieluiten naistulkkeja, sillä naiset eivät välttämättä puhu mielellään sukupuolistuneen väkivallan kokemuksistaan tai esim. gynekologisista tarpeistaan miestulkille. Ohjaajien mukaan osa miestulkeista ei myöskään tuntenut oloaan mukavaksi tulkatessaan sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyviä keskusteluita. Riskinä on myös, että miestulkki tuo julki omia mielipiteitään ja asenteita liittyen naisiin kohdistuvaan väkivaltaan tai naisten oikeuksiin. Eräässä päiväkirjassa kuvattiin tapaus, jossa miestulkki lähti pois kesken ohjausistunnon, sillä hän ei henkilökohtaisesti kyennyt hyväksymään vaimon lähtöä väkivaltaisesta avioliitosta.

Ihannelilanteessa tulkki on saanut ohjeistusta tai koulutusta naisiin kohdistuvasta väkivallasta ennen ohjaustapaamista. Ohjeistuksessa tai koulutuksessa voidaan selittää tapaamisen kulku ja se, millaisia aiheita sen aikana tullaan käsittelemään. Tulkille kannattaa tarjota ainakin perustiedot sukupuolistuneesta väkivallasta ja tarpeellista sanastoa. Jotkin kansalaisjärjestöt tarjoavat myös tulkeille mahdollisuuden työnohjaukseen, koska hekin voivat kärsiä toissijaisesta traumatisoitumisesta.

Vapaaehtoistulkin käyttäminen voi olla vaihtoehto tilanteessa, jossa päteviä tulkkeja ei ole tarjolla, mutta vapaaehtoistulkkien käyttämistä tulee harkita tarkoin. Vapaaehtoistulkin etuna voi olla, että hän kykenee toimimaan myös tukihenkilönä. Joka tapauksessa tulee ottaa huomioon, että vaikka vapaaehtoinen tai ystävä saattaa puhua asiakkaan kanssa samaa kieltä, ei tilanne ole sama kuin ammattitulkkiä käytettäessä. Ohjauksessa esille tulleiden seikkojen luottamuksellisina pitäminen on ensisijaisen tärkeää. Tämän huomioiminen on erityisen tärkeää vapaaehtoistulkkiä käyttäessä, sillä uhrin ja tulkin yhteisöt voivat olla tiiviissä yhteyksissä. Vapaaehtoistulkki ei välttämättä myöskään tunne erikoissanastoa liittyen esimerkiksi oikeusprosesseihin tai terveydenhoitojärjestelmään, ja mikä tärkeintä, vapaaehtoisella saattaa olla omia traumaattisia kokemuksia, mielipiteitä ja tunteita, jotka voivat vaikuttaa tulkkaukseen. Kuitenkin, kuten edellä mainittiin, nämä voivat olla haasteita myös ammattitulkeille.

Mikäli tulkkeja ei yksinkertaisesti ole tarjolla, voidaan joskus käyttää puhelintulkausta tai muita innovatiivisia, joskaan ei ihanteellisia, ratkaisuja, kuten Google Translatea tai kuvia. On tärkeää varmistaa, että asiakkaan käytössä on pätevä, kokenut ja mielellään naispuolinen tulkki myös viranomaisten kanssa asioidessa, oli kyseessä sitten rikosprosessi, turvapaikanhaku tai muu oikeudellinen prosessi.

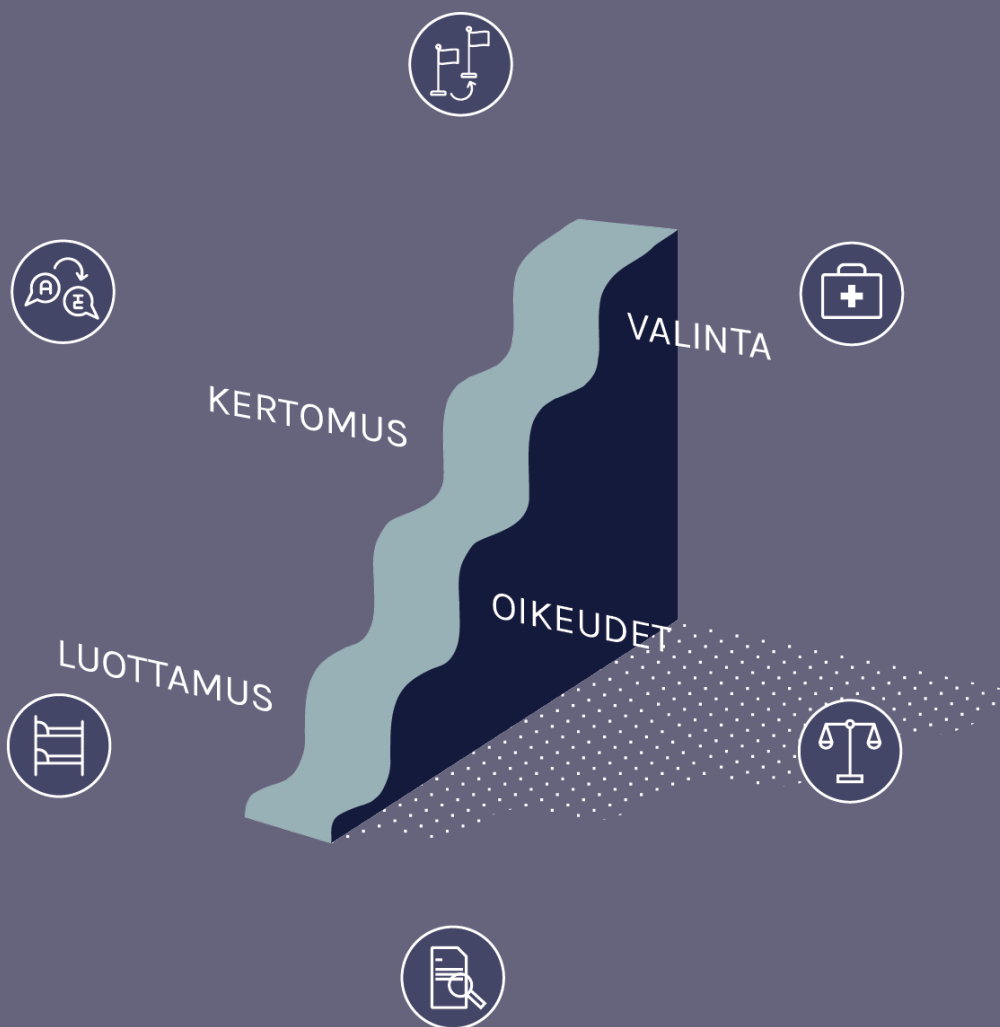
Ohjausprosessi

Luottamuksen rakentaminen

“Ohjaussuhteen luomisen alussa kerron naisille työstäni, järjestämästämmme ryhmätoiminnasta sekä mahdollisuudesta kahdenkeskisiin tapaamisiin. Jo tämä tieto antaa heille jotain, mitä odottaa. He tuntevat olevan otettuja siitä, että annan heille aikaani ja huomiota nostamatta itseäni jalustalle, vaan kohdaten heidät silmästä silmään. Tapani työskennellä eroaa kenties hieman siitä mihin he ovat tottuneet ja mitä he odottivat. Rakennamme luottamusta, tutustumme toisiimme ja selvitämme yhdessä, mitä haluamme tehdä. Uskon, että jo tämä saa heidät tuntemaan itsensä erityisiksi.”

Luottamuksen rakentaminen asiakkaaseen on ohjauksen onnistumisen kannalta ratkaisevan tärkeää. Luottamussuhteen luominen traumatisoituneen henkilön kanssa vaatii aikaa ja kärsivällisyyttä. Ryhmässä tapahtuva toiminta, joko ohjaajan itse tai organisaation muun henkilökunnan järjestämänä, on tärkeä osa luottamuksellisen ympäristön luomista. Tällainen toiminta, jota voivat olla esimerkiksi retket museoon, teatteriin tai taidenäyttelyyn, antaa merkityksellistä tekemistä jatkuvan odottamisen sijaan, mutta luo myös pohjaa syvällisemmille keskusteluille. Joillakin organisaatioilla on vapaaehtoisia, joiden tehtävänä on purkaa kielellisiä ja kulttuurisia esteitä yhteisten aktiviteettien kautta.

Ota ensimmäisestä tapaamisesta lähtien asenne, että todella uskot kaiken, mitä asiakas sinulle kertoo. Joskus voi olla vaikeaa uskoa kertomusta, koska se on niin sekava, se vaikuttaa keksityltä tai on yksinkertaisesti niin kauhea, ettet halua uskoa sitä todeksi. Asiakas aistii uskotko hänen kertomuksensa vai et, ja tämä saa hänet joko avautumaan tai sulkeutumaan. Myöhemmässä vaiheessa on tärkeää kerätä mahdollisimman yksityiskohtaisia seikkoja tapahtumista, joita voidaan käyttää turvapaikkahakemuksessa ja/ tai rikosprosessissa. Voit kuitenkin pitää ylellisyytenä sitä, ettei sinun tarvitse jatkuvasti arvioida, mikä on totta – voit vain keskittyä kuuntelemaan. Monet viranomaiset eivät voi tehdä näin, sillä heidän tehtävänä on tarkastella kaikkia uhrin lausuntoja tiettyjen muodollisten kriteerien tai oikeudellisten vaatimusten valossa.

Kuva 3. Ohjausprosessin vaiheet

TAPAUS 1 - “Viime tapaamisen aikana olimme käsitelleet vaikeita aiheita ja hän oli kertonut kokemuksistaan ensimmäistä kertaa elämässään. Hänellä on traumaperäisen stressihäiriön oireita eikä hän ole voinut hyvin. Ajattelin, että tekisimme jotakin rentouttavaa, joten järjestin meille mahdollisuuden maalata ja kuunnella musiikkia. Istuimme hiljaisessa huoneessa luontoaiheisen meditaatiomusiikin soidessa, täydellisen keskittyneinä yhteiseen taiteen luonnin kokemukseen. Maalasimme viiva viivalta. Aloitin omalla viivallani ja hän jatkoi omallaan. Lopputuloksena oli täydellinen yhteisluomus ja hän vaikutti olevan otettu ja nauttineen tästä hetkestä. Meille kaikille on joskus hyväksi uppoutua niin syvästi johonkin rauhalliseen, että ehkä pieneksi hetkeksi saamme rauhan tekemiseen mielessämme pyöriviltä asioilta”.

Etene asiakkaan tahtiin. Apua ei voi pakottaa eikä muutoksen voi odottaa tapahtuvan nopeasti. Sinun täytyy todennäköisesti aluksi huolehtia joistakin asiakkaan käytännön tarpeista, kuten terveystarkastuksen varaamisesta. Luottamuksen voittamisen avaimena voi olla näyttää asiakkaalle, että otat vastuuta hänen ongelmiansa selvittämisestä. Tässä voi auttaa esim. asiakkaan tapaukseen liittyvien puhelujen soitto hänen nähden, jolla voit osoittaa, että pyrit edistämään hänen asioitaan.

Jotkut asiakkaat osallistuvat ohjaustapaamisiin korkein odotuksin ja pettyvät, mikäli ohjauksella ei voidakaan ratkaista kaikkia ongelmia. On tärkeää olla alusta asti rehellinen sen suhteen, mitä voit tarjota ja missä asioissa voit auttaa. Älä anna lupauksia, joita et voi pitää! On tärkeää, että pidät asiakkaalle antamasi lupaukset, sillä mikäli menetät luottamuksen, on se erittäin vaikeaa saada takaisin.

TARKISTUSLISTA 1. OHJAUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Ole läsnä

Voit aloittaa istunnon muistuttamalla asiakasta, että olet paikalla hänen vuokseen, hän voi kertoa sinulle mitä tahansa luottamuksellisesti, eikä hänen tarvitse puhua, jos hän ei halua.

Kuuntele

Kuuntele tuomitsematta ja kannustavasti. Sen sijaan, että yrität saada naisen kertomaan tilanteestaan esim. kyselemällä pitkän listan kysymyksiä, pyri ensin luomaan turvallinen ja kannustava ilmapiiri.

Pysähdy

On tärkeää pitää tarpeen tullen taukoja ja olla valmis keskeyttämään tapaaminen. Jatka myöhemmin tai seuraavassa istunnossa antaen asiakkaalle aikaa käsitellä saamaansa tietoa ja mahdollisuuksiaan.

Aktiviteetit

Voit käyttää erilaisia aktiviteetteja auttaaksesi naista ilmaisemaan tunteitaan puhumatta. Hyödyksi voi käyttää vaikkapa kuvakortteja (ks. luku 4) tai taidetta. Voit olla innovatiivinen ja voitte tehdä yhdessä jotain, josta molemmat nautitte ja näin saada yhteyden henkilökohtaisella tasolla.

Oikeuksista keskusteleminen

“Ohjaustapaamisissa ei ole kyse ainoastaan oikeudellisen tiedon jakamisesta ja uhrien oikeuksista ja mahdollisuuksista kertomisesta. Sen tarkoituksena on olla läsnä, antaa tukea, voimaannuttaa. Silloin naiset ovat kykenevimpiä osallistumaan viranomaisprosesseihin ja vaatimaan niissä oikeuksiaan.”

Kun neuvomme kertomaan oikeuksista, emme tarkoita, että ohjaaja lukee asiakkaalle paperista hänen oikeuksistaan, vaan viittaamme asiakkaan ja ohjaajan väliseen dialogiin, jossa yhdessä tutustutaan lainsäädännön tarjoamiin vaihtoehtoihin. Oikeuksiin tutustuminen alkaa usein sillä, että asiakasta autetaan tunnistamaan ja nimeämään kokemansa väkivallan muodot. Tämä voi olla vaativaa, sillä monia sukupuolistuneen väkivallan muotoja, kuten pakkoavioliittoa tai avioliitossa tapahtuvaa raiskausta ei katsota monien naisten kotimaissa rikoksiksi. Näin ollen pakolaisnaiset eivät useissa tapauksissa tunnista itseään rikoksen uhriksi. Haluttomuus tunnistaa itseään uhriksi saattaa myös olla sidoksissa tosiasioiden kieltämiseen tai olla traumaattisten kokemusten laukaisema puolustusmekanismi. Kun olette yhdessä asiakkaan kanssa tunnistaneet sukupuolistuneen väkivallan muodot, voitte jatkaa keskustelemalla sukupuolistuneen väkivallan uhreille kuuluvista palveluista ja oikeuksista.

Tutustu rikoksen uhreille tarjolla olevaan apuun ja tarvittaessa ohjaa asiakas uhrien tukemiseen erikoistuneelle organisaatiolle, kuten Rikosuhripäivystykseen. Jos epäilet tai olet tunnistanut ihmiskaupan uhrin, ole yhteydessä Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään (ihmiskauppa.fi / +358 295 463 177). Ihmiskaupan uhreilla on erityisiä ihmiskauppadirektiiviin perustuvia oikeuksia. Näin ollen on tärkeää tunnistaa epäillyt ihmiskaupan uhrin ja antaa heille tietoa heitä koskevista vaihtoehdoista. Lisätietoa ihmiskaupan tunnusmerkeistä voit saada ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä tai tutustumalla aiheita käsittelevään englanninkieliseen verkkokoulutukseen osoitteessa <http://heuni.education/page3139001.html#rec59295556>.

Suomessa rikoksen uhri voi saada rikosoikeusprosessiin avukseen oikeusavustajan kokonaan tai osittain valtion varoilla. Oikeusapua voidaan myöntää julkisesta oikeusaputoimistosta. Seksuaalirikoksen tai vakavan väkivaltarikoksen uhri voi tuloistaan riippumatta saada kokonaan valtion varoista kustannettavan avustajan. Sama mahdollisuus voi monissa tilanteissa olla myös

lähisuhdeväkivallan uhrilla. Tällöin voi kääntyä esimerkiksi yksityisen asianajotoimiston puoleen. Tutustu uhrien tekijöiltä suojelemiseen tarkoitettuihin oikeudellisiin välineisiin, joita ovat esimerkiksi lähestymiskiellon hakeminen tai sijoittaminen turvakotiin (lue lisää kohdasta turvallisuus).

Tutustu myös turvapaikkaprosessiin, sillä asiakkaat tulevat kysymään sinulta sitä koskevia neuvoja. Mikäli organisaatiosi ei itse kykene tarjoamaan oikeudellista neuvontaa liittyen turvapaikan hakemiseen, selvitä, mistä asiakas voisi saada oikeudellista neuvontaa ja/tai oikeusapua. Turvapaikanhakijalla on oikeus saada ilmaista oikeudellista ja menettelyllistä tietoa turvapaikkaprosessista. Tätä tietoa tarjotaan useimmiten vastaanottokeskuksessa, mutta sen laajuus voi vaihdella, eikä se välttämättä sisällä erityisesti sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyviä näkökulmia. Hakijalla on turvapaikkaprosessin joka vaiheessa oikeus oikeudelliseen avustukseen omalla kustannuksellaan. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevalla hakijalla voi myös olla oikeus ilmaiseen julkiseen oikeusapuun. Voit tarkistaa asianjulkisesta oikeusaputoimistosta. Oikeudellinen apu turvapaikanhakuprosessin aikana on erittäin tärkeää. Asianajaja voi varmistaa, että hakemuksessa vedotaan kaikkiin olennaisiin seikkoihin, hän voi valvoa turvapaikkahaastattelua ja varmistaa, että hakijan menettelyllisiä oikeuksia kunnioitetaan. Hän voi tiedottaa turvapaikkahaastattelijaa asiakkaan haavoittuvuudesta, jotta tämä voi ottaa huomioon esim. trauman vaikutuksen hakijan kykyyn kertoa kokemuksistaan. Hakijalla on oikeus tulkkaukseen turvapaikkahaastattelun aikana. Tutustu tulkkauksen tarjoamiseen liittyviin käytäntöihin Suomessa.

Naiset tarvitsevat usein tietoa siitä, mihin sosiaali- ja terveyspalveluihin he ovat oikeutettuja sekä neuvoja perheoikeudellisissa kysymyksissä, kuten avioeron tai lasten huoltajuuden hakemisessa. Jotkin perheoikeudelliset kysymykset voivat olla erittäin monimutkaisia rajat ylittävän luonteensa tai erityispiirteiden, kuten moniavioisuuden vuoksi. Tällöin on parasta konsultoida kansainvälistä perheoikeutta tuntevaa asiantuntijaa.

Oikeudellisten käsitteiden ja terminologian ymmärtäminen ja hallinnollisten menettelyjen noudattaminen voivat olla haastavaa kenelle tahansa. Selittäessäsi sääntöjä ja menettelyjä asiakkaalle, sinun täytyy ottaa huomioon hänen ymmärtämisen tasonsa. Onko hän luku- ja kirjoitustaitoinen? Mikä on hänen koulutustasonsa? Onko hän sellaisessa psykologisessa tilassa, että hän kykenee vastaanottamaan tietoa? Entäpä hänen

kielitaitonsa? Sinun täytyy myös ottaa huomioon, että asiakas saattaa olla tottunut kotimaassaan täysin erilaiseen palvelujärjestelmään tai sellaiseen puutteeseen.

Tietoa lainsäädännöstä ja sen takaamista oikeuksista on annettava erittäin yksinkertaisella ja käytännönläheisellä tavalla. Käytä hyvin yksinkertaista kieltä ja sanastoa. Suunnittele tiiviitä alustuksia, joiden tarkoituksena on selventää termien merkityksiä ja oikeudellisia prosesseja. Ole valmis selittämään uudelleen (ja uudelleen) vieläkin yksinkertaisemmin. Viidesosa CCM-GBV-hankkeessa tuetuista naisista oli luku- ja kirjoitustaidottomia. Yksi hankkeen tavoitteista olikin mahdollistaa yhtäläinen tiedotus oikeuksista myös luku- ja kirjoitustaidottomille pakolaisnaisille. Tähän tarkoitukseen käytimme onnistuneesti mm. sukupuolistuneen väkivallan muotoja kuvaavia kuvituksia. Varmista myös, että tulkki käyttää oikeita termejä ja kykenee käyttämään sopivia sanoja selittäessään abstrakteja käsitteitä, joilla saattaa olla asiakkaalle täysin erilaisia merkityksiä, kuten seuraavasta tapausesimerkistä käy ilmi.

TAPAUS 2 - “Hänelle ollaan paraikaa nimittämässä edunvalvojaa, sillä hän on alaikäinen. Hän ei ymmärrä termiä edunvalvoja, joten selitin hänelle edunvalvojan roolin, tarkoituksen ja sen, mitä hyötyä edunvalvojasta on hänelle. Tässä vaiheessa on tärkeää korostaa, että käytin hyvin yksinkertaisia esimerkkejä, sillä hänen englantinsa ei ole kovin sujuvaa ja hänen tuntemuksensa oikeusjärjestelmästä on puutteellinen. Keskustelun alussa hän oli hyvin hämmentynyt ja peloissaan, joten hän kysyi minulta, tarkoittaako tämä edunvalvoja jotakin samanlaista kuin madam bordellista.”

Ohjaajana voit auttaa asiakasta ymmärtämään oikeutensa ja oikeudellisia prosesseja sekä tukea asiakasta tämän asioidessa viranomaisien kanssa, mutta et tietenkään voi kontrolloida näiden prosessien lopputuloksia. Kun kerrot naiselle hänelle kuuluvista oikeuksista, sinun täytyy varmistaa, ettet lupaa asioita, joihin et voi vaikuttaa, kuten että tekijää tullaan rankaisemaan tai että hänelle myönnetään turvapaikka. Oikeuksistaan tietoisiksi tuleminen voi itsessään olla voimaannuttava prosessi. On kuitenkin monia syitä, joiden vuoksi naiset päättävät olla vaatimatta heille rikoksien uhreina kuuluvia oikeuksia.

Oman kertomuksen rakentaminen

“Minulla on usein tunne, että naiset todella haluavat kertoa tarinansa. Joskus he kertovat minulle, että joissain paikoissa ihmisiä ei edes kiinnosta, mitä naisille on tapahtunut, ja että heille kerrotaan, mitä tehdä, mutta heidän tarinoistaan ei olla kiinnostuneita. Se osoittaa minulle, että tarinan kertominen on joskus erittäin tärkeää luottamuksen rakentamisen kannalta. Ja se osoittaa naisille, että välitämme heistä. Tietysti on olennaista kertoa, miksi on tärkeää, että he kertovat meille tarinansa. Näin he ymmärtävät, mitä teemme tiedoilla.”

Kun olet kertonut asiakkaalle hänen oikeuksistaan ja olette rakentaneet luottamussuhteen, voitte alkaa rakentamaan asiakkaan kokemuksista johdonmukaista kertomusta. Johdonmukainen kertomus traumaattisista kokemuksista on uhrin kannalta erittäin tärkeä, eikä ainoastaan koska se auttaa häntä saamaan turvapaikan ja/tai osallistumaan rikosprosessiin, vaan myös koska se auttaa häntä ymmärtämään tapahtunutta ja minimoimaan psykologisia oireita kuten itsesyytöksiä. Traumatisoitunut henkilö unohtaa usein yksityiskohtia, sillä aivot jäävät jumiin voimakkaimpia tunteita herättäneisiin hetkiin. Yleensä tämä tunne on pelko. Tällöin muutkin muistot voivat vääristyä. Asiakkaan kyky kertoa kertomuksensa kronologisessa järjestyksessä voi auttaa häntä erottamaan tunteen muistosta, jolloin muisto ei enää ole yhtä kivulias eikä laukaise oireita.

Ohjaajana kykenet ymmärtämään, miksi johdonmukaisen kertomuksen esittäminen voi olla vaikeaa, mutta turvapaikkahaastattelijalla tai poliisilla ei välttämättä ole taitoja ja aikaa traumatisoituneen uhrin kertomuksen perusteelliseen kuulemiseen. Viranomaisten täytyy keskittyä hakemuksen ratkaisemisen tai rikoksentehtävän kiinnisaamisen kannalta olennaiseen tietoon, vaikka naisilla saattaa olla tarve kertoa muutakin – jotain heille tärkeää. Tästä syystä on äärimmäisen tärkeää, että annat jokaiselle asiakkaalle mahdollisuuden kertoa koko kertomuksensa. Voit kertoa naiselle, että ohjaajana ymmärrät puhumiseen liittyvät henkiset haasteet, ja että sinulla ei ole tarvetta mitenkään arvioida tai arvottaa hänen kertomustaan. Jotkut naisista saattavat olla väsyneitä toistamaan kertomuksensa uudelleen ja uudelleen eri avuntarjoajille. Näissä tapauksissa on tärkeää selittää, miksi

avun saaminen edellyttää, että nainen kertoo kertomuksensa, ja että hän voi kertoa sen sitten kun on valmis.

TAPAUS 3 - “Kokemukseni mukaan on tavallista, että vakavasti traumatisoitunut asiakas ei halua puhua asiasta, vaan sivuuttaa kokemuksen, toivoen haavan parantuvan itsestään ajan kanssa, mutta valitettavasti todellisuus ei ole tällainen. Yritän aina olla ensimmäisissä tapaamisissa psykoedukatiivinen ja kertoa asiakkailleni, että psykoterapia tulee pitkällä aikavälillä auttamaan heitä tuntemaan olonsa paremmaksi, ja vaikka traumaattisista kokemuksista puhuminen voi vaikuttaa vaikealta, se voi lopulta johtaa katarsikseen. On tuottavampaa työskennellä sellaisten asiakkaiden kanssa, jotka eivät ole kriisissä tai paineen alla. He kykenevät muistelemaan tapahtunutta ja pohtimaan tilannetta. He voivat keskustella ja ottaa selvää todennäköisistä syistä ja seurauksista. Huolenani on, eikä ainoastaan perheväkivaltatapauksissa, vaan kaikenlaisissa sukupuolistuneen väkivallan tapauksissa, että uhrilla on taipumuksena päätyä samaan tilanteeseen kuin aiemminkin. Tästä syystä on erittäin tärkeää analysoida uhrin tilannetta. Asiakkaan on tärkeää ymmärtää syyt tapahtumien taustalla, jotta menneisyys ei toistu.”

Johdonmukaisen kertomuksen rakentaminen voi kestää useita tapaamisia, ja sinun täytyy keskittyä kuuntelemaan. Pidättäytyä muistiinpanojen ottamisesta, sillä niiden tekeminen keskeyttää kuuntelemisesi. Kuuntele tuomitsematta. Luvussa 4 mainitut kuvakortit voivat auttaa naisia pääsemään alkuun muistojensa järjestelemisessä johdonmukaiseksi kertomukseksi.

Myöhemmässä vaiheessa on tärkeää valmistella naiset henkisesti turvapaikkahaastattelua tai rikosilmoituksen tekemistä varten. On tärkeää painottaa turvapaikkahaastattelun tärkeyttä ja selittää, miten haastattelu etenee. Voit harjoitella turvapaikkahaastattelutilannetta (tai rikoksen uhrin kuulemistilannetta) asiakkaan kanssa, valmistellen häntä kertomaan kertomuksensa itsevarmasti, keskittyen sukupuolistuneeseen väkivaltaan. Haastatteliija odottaa kuulevansa johdonmukaisen kertomuksen, jossa ei esiinny ristiriitaisuuksia ja jossa tapahtumat ovat kronologisessa järjestyksessä. Ole asiakkaan seurana haastattelussa aina kun mahdollista. Jos et saa osallistua haastatteluun, voit tarjota henkistä tukea menemällä naisen kanssa paikan päälle ja vaikkapa odottamalla haastattelutiloissa.

TAPAUS 4 - “Nainen saapui ohjaukseen päivää ennen haastattelua. Puhuin hänen kanssaan hänelle tarjolla olevista tukimahdollisuuksista. Voisimme esimerkiksi pyytää naispuolista tulkkia ja erityisen koulutuksen saanutta haastattelijaa, ja että hänellä on oikeus kieltäytyä miestulkista ja tavallisesta haastattelijasta. Niinpä vaadimme näitä asioita. Esittelin hänelle haastattelun kulun ja siinä esitettävät kysymykset. Lisäksi kerroin hänelle, että haastattelija ei kysy yksityiskohtia, joten on hänen omalla vastuullaan sanoa, mikäli hän haluaa kertoa lisätietoja. Se on hänen oikeutensa! Keskustelun aikana hän alkoi tuntea olonsa turvallisemmaksi ja kertoi minulle tarinansa. Naisille on merkityksellistä päästä puhumaan kokemuksistaan ennen haastattelua. Kykenin antamaan hänelle itsevarmuutta ja turvallisuudentunteen seuraavaa päivää varten, ja hän vaikutti voimaantuneelta ja rohkaistuneelta.”

Oman valinnan tukeminen

“Viimeisessä tapaamisessa nainen kyseli minulta taas, mitä hänen pitäisi tehdä, mikä olisi hänelle parasta, ja minun täytyi taas yrittää selittää hänelle, että se on hänen oma valintansa.”

Tasapainottelu asiakkaan kannustamisen ja liiallisen painostamisen välillä on vaativaa. Jos asiakas ei ole valmis ottamaan seuraavaa askelta (esim. tekemään rikosilmoitusta), painostaminen tulee todennäköisesti johtamaan vastustukseen; asiakas saattaa lopettaa ohjaustapaamisiin osallistumisen, katkaista suhteensa ohjaajaan ja/tai palata hyväksikäyttötilanteeseen. Voi olla turhauttavaa nähdä, että asiakas tarvitsee apua, mutta ei kykene sitoutumaan auttamiseen tähtääviin suunnitelmiin. Asiakkaat eivät välttämättä käyttäydy niin rationaalisesti ja johdonmukaisesti kuin heiltä usein odotetaan. Tärkeää on tarjota turvallinen ja kannustava ympäristö, olla kärsivällinen ja hyväksyä, että jokainen etenee omaan tahtiinsa. Erilaisten vallan ja kontrollin muotojen ymmärtäminen voi auttaa sinua ymmärtämään, miksi jotkut uhrin ovat vastaanottavaisempia avulle kuin toiset.

Valta ja kontrolli

Ihmiskauppatapauksissa valtaa ja kontrollia voidaan kohdistaa uhriin monin tavoin. Ihmiskaupan uhrin ovat usein velkaantuneita, joko oikeasti tai ihmiskauppioiden keksimien velkojen johdosta. Velka saattaa olla niin suuri, että sitä on mahdotonta maksaa takaisin. Tämä on yksi tapa ylläpitää uhriin kohdistuvaa valtaa ja kontrollia.

Ihmiskauppiat/madamet voivat jäljitellä perheenomaisia suhteita vahvistaakseen uhrin uskollisuutta, jolloin ihmiskauppiiaan ja uhrin välistä psykologista sidettä on vaikeampaa rikkoa. Uhria voidaan kontrolloida voodooon tai jujun avulla. Ohjaajat ovat käyttäneet videoita, joissa hengelliset johtajat/perinteiset parantajat peruvat jujukirouksia auttaakseen asiakkaita pääsemään irti hyväksikäyttäjistä. Joillekin asiakkaille tästä on ollut hyötyä. Jokaisella alueella on kuitenkin omat perinteiset parantajansa, eivätkä kaikki naiset usko muiden kuin oman alueensa parantajan kykenevän perumaan kirouksia. Uskomukset voivat olla niin syvään juurtuneita, että uhrin eivät kirousten perumisesta huolimatta usko olevansa vapaita. Jujun seurausten pelko voi olla niin voimakasta, etteivät uhrin uskalla puhua ohjaajille. Kun taloudellisen ja henkisen velan yhdistää uhkailuihin hyväksikäytöstä ja pelkoon siitä, mitä perheenjäsenille saattaa tapahtua, on uhrin entistä vaikeampaa katkaista siteet hyväksikäyttäjiin. Ihmiskauppiilla/madameilla on keinoja ylläpitää vaikutusvaltaa uhreihin vielä tukipalvelujen piiriin pääsyn jälkeenkin. Vaara joutua takaisin hyväksikäyttäjän vaikutusvallan piiriin on suuri erityisesti silloin, kun hyväksikäyttötilanteesta lähtemisestä on kulunut vasta vähän aikaa.

Valta ja kontrolli ovat läsnä myös perheväkivallassa. Miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa selitetään usein vallan ja kontrollin ympyrän avulla (lisätietoja hankkeen koulutusosoppaassa). Ympyrä esittää perheväkivallan osana laajempaa käyttäytymismallia sen sijaan, että se koostuisi yksittäisistä tapauksista tai ajoittaisista patoutuneen vihan purkauksista, turhautuneisuudesta tai kivuliaista muistoista. Ympyrä sisältää kahdeksan henkisen hyväksikäytön muotoa: 1) pakottaminen ja uhkailu, 2) pelotteleminen, 3) henkinen väkivalta, 4) eristäminen, 5) aliarviointi, kieltäminen ja syyttäminen, 6) lasten käyttäminen väkivallan välineenä, 7) etuoikeuksien ja valta-aseman käyttäminen ja 8) taloudellinen väkivalta. Ympyrää on edelleen kehitetty ja sovellettu mm. perheväkivaltaa kokeneiden pakolaisnaisten tilanteeseen soveltuvaksi. Muokattu ympyrä sisältää esim. uhkailun naisen ilmiäntamisella viranomaisille ja kielenoppimisen ja ystävien hankkimisen estämisen.

Jokaisella asiakkaalla on yksilölliset tarpeet. Pyri välttämään oletusten ja johtopäätösten tekemistä asiakkaan tarpeista kysymättä ensin hänen omaa näkemystään asioista, jotka vaikuttavat juuri hänen hyvinvointiinsa ja kuinka hän itse haluaisivat parantaa tilannettaan. Voit selittää, millaista apua on tarjolla. Parempi vaihtoehto voi kuitenkin olla antaa asiakkaan ensin itse ilmaista tarpeensa, sillä jos aloitat esittämällä tietyn suunnitelman ja tarjolla olevat palvelut, saattaa asiakas pitäytyä näissä, vaikka tosiasiasa ne eivät vastaa hänen tarpeisiinsa. Tehkää yhdessä asiakkaan kanssa yksilöllinen auttamissuunnitelma. Kirjaa tekemänne suunnitelma ylös selkeästi ja seuraa sen etenemistä seuraavissa ohjaustapaamisissa.

“Pohdin kykyäni yksinkertaisesti kuunnella ja käsitellä asioita asiakkaan kanssa keskeyttämättä. Suurin osa tapaamisesta keskittyi asiakkaan kertomukseen tai tunteisiin ja parasta, mitä saatoin tehdä, oli olla empaattinen ja kuunnella. Huomasin, että kiirehdin johtopäätöksiin ja minulla oli vaikeuksia pitäytyä hetkessä niin, että henkilö itse pystyi etenemään omassa prosessissaan.”

Älä aliarvioi asiakkaita ja näe heitä ainoastaan uhreina. Monet naisista ovat tehneet rohkeita päätöksiä, taittaneet pitkiä, vaarallisia matkoja ja selvinneet. Voit auttaa asiakasta näkemään nämä vahvuudet ja resurssit. On tärkeää antaa asiakkaan tehdä asioita itse. Ole kuitenkin varovainen, ettet vaadi asiakkaalta liikaa liian aikaisin. Jos hän ei ole koskaan tehnyt päätöksiä itse eikä hänellä ole ollut valtaa vaikuttaa omaan elämäänsä, kuinka hän yhtäkkiä voisi tehdä suuria päätöksiä? Voi joskus olla houkuttelevaa tehdä asiakkaan puolesta asioita, jotka hän voisi itse hoitaa, sillä kykenet tekemään ne nopeammin tai paremmin: asioiden tekeminen itsenäisesti antaa hänelle kuitenkin taitoja ja itseluottamusta, joita hän tulee tulevaisuudessa tarvitsemaan. Jos asiakas onnistuu hänelle annetuissa tehtävissä, tuntee hän saavuttaneensa jotakin. Jos hän taas epäonnistuu, voi seurauksena olla askel taaksepäin. On tärkeää löytää tasapaino.

Yhteistyö muiden avuntarjoajien ja viranomaisten kanssa

Väkivaltaa kokeneet pakolaisnaiset tarvitsevat monenlaisia palveluja. Tästä syystä jokaisen asiakkaan tukemiseen tarvitaan monen eri alan ammattilaisia ja palveluntarjoajia. Myös sinun täytyy olla joustava ammatillisessa lähestymistavassasi ja avoin uudelleenratkaisuille, kuten seuraavassa tapauksessa huomataan:

TAPAUS 5 - "Tässä työssä et voi ainoastaan olla psykologi sen perinteisessä merkityksessä. Sinun täytyy välillä olla motivoija, valmentaja ja sosiaalityöntekijä. Näillä naisilla on paljon traumoja, eivätkä perinteiset psykologiset toimenpiteet aina toimi. Joskus sinun on oltava valmis puhumaan muiden tapauksen kanssa tekemisissä olevien ihmisten, kuten sosiaalityöntekijöiden, vuokraisännän tai viranomaisten kanssa. Tämä luo sisäisen konfliktin psykologille, joka on tottunut työskentelemään vain toimistossaan. Kävin tämän konfliktin läpi jonkin aikaa sitten ja ymmärsin, että tavoitteeni on auttaa henkilöä parantumaan psykologisesti, vaati se sitten mitä tahansa tekniikkaa tai toimenpidettä. Psykologin, joka työskentelee pakolaisnaisten kanssa, on oltava valmis oppimaan suorittamaan monia toimenpiteitä ja poistumaan mukavuusalueeltaan."

Kun uhrin kanssa on tekemisissä useita toimijoita, on haastavaa varmistaa, että tuen taso säilyy samana kautta linjan. Jo yksi negatiivinen kokemus saattaa muuttaa uhrin asennoitumisen tarjottuun apuun. Kaikkien ammattilaisten tulisi kunnioittaa uhrien suostumusta ja olla pakottamatta heitä tekemään asioita, joita he eivät halua tehdä. Ihannetilanteessa kaikki sukupuolistunutta väkivaltaa kokeneiden pakolaisnaisten kanssa työskentelevät ammattilaiset olisivat saaneet koulutusta aiheesta voidakseen paremmin ymmärtää uhrien monimutkaista tilannetta. Tähän tarkoitukseen suosittelemme hankkeen koulutusopasta.

Kun alat työskennellä ohjaajana, kartoita tärkeimmät paikalliset, kansalliset ja kansainväliset yhteistyökumppanit. Näitä voivat olla vastaanottokeskus, turvakodit, tulkkipalveluita tarjoavat tahot,

oikeusaputoimisto, maahanmuuttovirasto, poliisi, syyttäjä, hallinto-oikeus, kunnan sosiaalitoimi, Kela, sairaanhoitopiiri, terveyskeskus, yksityiset terveydenhuoltopalveluiden tuottajat, ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä, koulut, päiväkodit, suurlähetystöt, (perhe)sovittelupalveluiden tarjoajat, rajaviranomaiset, neuvola, uskonnolliset yhteisöt ja erilaiset järjestöt. Seuraavaksi käsittelemme muutamia näistä yhteistyökumppaneista ja asioita, joita sinun on hyvä ottaa huomioon yhteistyötä tehdessäsi.

Vastaanottokeskukset

Turvapaikkaprosessin aikana naisille on tarjolla muutamia majoitusvaihtoehtoja riippuen siitä, missä vaiheessa turvapaikkaprosessia hakija on. Suurin osa turvapaikanhakijoista asuu vastaanottokeskuksessa, joskin myös yksityinen majoitus on mahdollista. Joka tapauksessa ohjauksen onnistumisen kannalta yhteistyö vastaanottokeskuksen kanssa on ensisijaisen tärkeää.

Ohjaajien päiväkirjoissa nousi esille huoli, etteivät olosuhteet vastaanottokeskuksissa sovellu varsinkaan perheettömille naisille, pienten lasten äideille tai seksuaalivähemmistöille. Ahtaat vastaanottokeskukset lisäävät asiakkaiden stressiä ja

altistavat naiset häirinnälle ja hyväksikäytölle. Tilanne on tämä varsinkin silloin, kun miehille ja naisille ei ole tarjolla erillisiä majoitustiloja. Perheväkivaltatilanteissa erillisen majoituksen järjestäminen uhrille ja tekijälle voi olla haasteellista. Suomessa myös

vastaanottokeskuksessa asuva henkilö voidaan ohjata turvakotiin. Hankkeen aineistossa nousi esille myös, että vastaanottokeskusten henkilökunnalla ei välttämättä ole sukupuolistuneen väkivallan uhrien kanssa toimimiseen liittyvää asiantuntemusta, ja turvakotiin ohjaaminen ei aina tule esille vaihtoehtona.

Asiakkaat saattavat turvapaikkaprosessin eri vaiheissa siirtyä vastaanottokeskuksesta toiseen. Muutto voi horjuttaa asiakasta, sillä se tarkoittaa myös yhteyden menettämistä palveluntarjoajiin. Olisi hyvä, että sinulla olisi viestintäkanavia vastaanottokeskuksen henkilöstön kanssa, jotta saisit tietoja muutoksista asiakkaan tilanteesta ja voisit valmistella häntä muuttoon, mikäli itse muuttoon vaikuttaminen ei ole mahdollista. Joskus muutto toiseen vastaanottokeskukseen tai jopa toiseen maahan voi olla turvallisuuskysymys, jonka tarkoituksena on siirtää uhri tekijän ulottumattomiin.

Useimmiten ihanteellisin vaihtoehto olisi majoitus nimenomaan sukupuolistuneen väkivallan uhreille tarkoitettussa turvakodissa. Kuitenkin yksi ohjaajien useimmin mainitsemista haasteista oli pakolaisnaisille tarkoitettujen turvakotipaikkojen puute. Joskus pakolaisnaisilta evättiin paikka turvakodissa oleskeluvollisuuden, rahoituksen puutteen tai kielellisten ongelmien vuoksi, tai koska turvakoti ei kyennyt majoittamaan lapsia. Suomessa turvakodit ovat avoimia kaikille väkivallan uhreille. Sinun on tärkeää ylläpitää verkostoja turvakotien kanssa sekä paikallisella että kansallisella tasolla, jotta käytettävissäsi on useita vaihtoehtoja. Toisaalta ohjaajat kuvasivat myös tilanteita, joissa naiset eivät suostuneet majoittumaan turvakodissa, sillä he kokivat majoittumisen muiden samassa tilanteessa olevien naisten kanssa traumatisoivaksi.

Terveyspalvelut

Sukupuolistuneen väkivallan uhreilla on usein ruumiillisia vammoja ja terveysongelmia. Tällaisia voivat olla sukuelinten silpomisesta ja seksuaalisesta väkivallasta johtuvat komplikaatiot, kuten sukupuolitaudit, jotka vaativat erikoisterveydenhoitoa. Tiettyjä ryhmiä, kuten HIV-positiivisia tai vammaisia henkilöitä, kidutuksen uhreja tai seksuaalivähemmistöjen edustajia voivat parhaiten auttaa erikoistuneet avuntarjoajat, mikäli sellaisia on tarjolla. Asiakas saattaa olla raskaana tai juuri synnyttänyt, jolloin hän tarvitsee raskaudenaikaista tai synnytyksen jälkeistä hoitoa. Yhteisen kielen puuttuminen terveydenhoitopalveluja tarjoavien tahojen kanssa asioidessa voi hankaloittaa tarvittavan lääketieteellisen avun saamista. Useimmat naiset puhuvat terveydellisistä ongelmistaan mieluummin naislääkärille.

Naiset pelkäävät joskus käydä lääkäriä, etenkin gynekologilla. Pelkoa voi ohjaajien kokemuksen mukaan jossain määrin vähentää selittämällä asiakkaalle, mitä vastaanotolla tapahtuu ja tiedottamalla terveydenhoitohenkilöstöä sukupuolistuneen väkivallan taustatekijöistä. Jos asiakas epäröi vastaanottokäynnin suhteen, voit harkita meneväsi hänen seurakseen. Selvitä, millaisiin terveydenhoidon palveluihin asiakkaasi on oikeutettu ja minkä tutkimusten ja hoitojen kulut turvapaikanhakijoille katetaan Pidä mielessä myös, että lääkärin tai psykologin lausunto voi olla tärkeä todiste turvapaikkahakemuksessa tai rikosprosessissa.

Useimmiten asiakkaat kertovat väkivallan aiheuttamista

fyysisistä vammoista tai käytännön terveydenhoidollisista tarpeista ja vähättelevät tai eivät tunnista psykologisen hoidon tarpeita. Itse asiassa on monia perusasioita, joihin on puututtava ennen kuin asiakkaalla on energiaa hyötyä terapiasta. Joskus on parasta aloittaa hoitamalla somaattisia vaivoja, kuten univaikeuksia tai kiputiloja ja tarjota terapiaa vasta kun asiakas on siihen valmis. Usein mainittu haaste oli, että psykologit olivat haluttomia tarjoamaan terapiaa vieraalla kielellä tai tulkin välityksellä. Lisäksi terapian esteenä voi olla, että asiakas ei ole oikeutettu maksuttomaan terapiaan.

Oikeusapu

Asiakkaat tarvitsevat usein monenlaista oikeusapua. Useimmiten apua tarvitaan turvapaikkahakemuksen jättämisessä, oleskeluluvan hakemisessa tai uusimisessa tai turvapaikkapäätöksestä valittamisessa. Jos järjestölläsi ei ole omaa oikeudellista asiantuntijaa, voit mahdollisuuksien mukaan hakea asiakkaalle julkista oikeusapua, verkostoitua kansalaisjärjestöjen tai muiden pro-bono -oikeusapua tarjoavien tahojen kanssa tai järjestää maksullista oikeusapua yksityiseltä asianajajalta.

Monet ohjaajat kommunikoivat aktiivisesti maahanmuuttoviranomaisten kanssa joko asiakkaan puolesta tai hänen kanssaan. Asiakkaalle on usein rauhoittavaa tietää mahdollisimman paljon turvapaikkapäätökseen johtavasta prosessista ja sen aikataulusta. Asiakkaat saattavat tarvita apua myös puuttuvien asiakirjojen hankkimisessa, sosiaalitukien hakemisessa ja perheoikeudellisissa kysymyksissä, kuten perheenyhdistämisissä, avioeroissa tai huoltajuuskiistoissa.

Rikosoikeusviranomaiset

Rikoksen uhria auttaessasi prioriteettinasi tulisi olla uhrin tarpeet, ei tapauksen saattaminen tutkittavaksi. Toisaalta, jos sukupuolistuneen väkivallan uhreja ei kannusteta tekemään rikosilmoitusta ja tapauksia tutkita, voi sukupuolistunutta väkivaltaa jatkossakin kohdistaa pakolaisnaisiin rankaisematta. Auttaessasi uhria päättämään rikosilmoituksen tekemisestä tai tekemättä jättämisestä, sinun täytyy avoimesti kertoa ilmoittamisen eduista ja haitoista. Mahdollinen negatiivinen seuraus on mm. uhrin turvallisuuden vaarantuminen, sillä esim. väkivaltaisen parisuhteen päättäminen ja/tai rikosilmoituksen tekeminen voi saada tekijän kohdistamaan entistä rajumpaa väkivaltaa uhriin. Yhteisö voi hylätä

rikoksesta ilmoittavan uhrin ja ilmoittaminen voi myös kasvattaa kunniaväkivallan riskiä. Rikosprosessi saattaa kestää vuosia ja tämä täytyy selittää uhrille, jotta se ei tule hänelle yllätyksenä.

Sinun täytyy selittää uhrille selkeästi, mitä häneltä odotetaan rikosilmoitusta tehdessä, mahdollisessa rikostutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Saadaksesi selkeän kuvan rikosprosessista voit kysyä neuvoja oikeusaputoimistosta, Rikosuhripäivystyksestä tai poliisilta. Mene uhrin seuraksi poliisiasemalle aina kun mahdollista niin ensimmäiseen kuulemiseen kuin mahdollisiin jatkoastatteluihin. Mikäli tämä ei ole mahdollista, ohjaa hänet tällaista palvelua tarjoavan järjestön asiakkaaksi. Varmista, että kuulemisessa on paikalla pätevä tulkki.

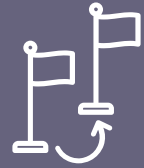
Valmistele asiakas oikeusistuntoihin kertomalla hänelle siitä, mitä tulee tapahtumaan, keitä on paikalla, kuka puhuu ja millainen istumajärjestys salissa on. Varmista, että hän on tietoinen menettelyllisistä oikeuksistaan ja varmista mahdollisuuksien mukaan, että niitä noudatetaan. Uhridirektiivin perusteella uhrilla on oikeus tietoon ymmärrettävässä muodossa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että viranomaisten on tiedotettava uhria oikeuksistaan ja menettelyistä selkeällä ja helposti ymmärrettävällä kielellä. Uhrilla on oikeus, pyydettyä, ilmaiseen tulkkaukseen vähintään kuulusteluissa. Uhrilla on oikeus tulla kuulluksi oikeudenkäynnin aikana ja oikeus oikeusapuun.

Jotta sukupuolistuneesta väkivallasta ilmoittamista voidaan kannustaa pitkällä aikavälillä, tulisi pakolaisnaisille kehittää mahdollisuuksia ansaita elantonsa niin, etteivät he ole taloudellisesti riippuvaisia tekijästä tai yhteisöstä, sillä tämä riippuvuus voi estää tekemästä rikosilmoitusta. Voit myös harkita tiedottamista miehille ja yhteisöille tiedottamista väkivallan oikeudellisista seuraamuksista ja uhrien oikeuksista. Kuten alla kuvatussa tapauksessa vertaistuen tarjoaminen voi olla hyvä tapa madaltaa kynnystä tehdä rikosilmoitus.

TAPAUS 6 - "Olen huomannut, että varsinkin ihmiskaupan uhreiksi joutuneet naiset tuntevat itsensä hyvin yksinäisiksi ja epäluuloisiksi saapuessaan kohdemaahan. Heistä tuntuu, ettei kukaan voi ymmärtää, kuinka traumaattisia ja vaikeita asioita he ovat kokeneet. Mutta tavattuani muita saman kokeneita tyttöjä, heistä tuntuu paremmalta. Heitä ei tällöin enää hävetä yhtä paljon kertoa yksityiskohtaisesti matkan tapahtumista, eivätkä he enää tunne samalla tavalla syyllisyyttä rikosilmoituksen tekemisestä."

Monikansallinen yhteistyö

Asiakkaasi saattaa saada päätöksen, jonka mukaan hänet palautetaan toiseen EU-jäsenvaltioon ns. Dublin-sääntelyn perusteella. Näissä tapauksissa ihanteellisessa tilanteessa sinulla on kontakti johonkin avuntarjoajaan kohdemaassa, ja voit olla yhteydessä vastaanottavaan järjestöön asiakkaan tapauksesta. Hyvä esimerkki tästä on alla kuvattu tapaus, jossa käytettiin hyväksi CCM-GBV-hankkeessa luotua monikansallista verkostoa.

TAPAUS 7 - “Sain sähköpostia ohjaajalta, joka pyysi apua [maahani] palautettavalle naiselle. Sain joitain hänen asiakirjoistaan ja muistiinpanoja, joita ohjaaja oli kirjannut ylös keskusteluistaan naisen kanssa. Sain myös naisen puhelinnumeron ja kykenin ottamaan häneen yhteyttä heti kun hän saapui. Oli hyvä, että minulla oli kopiot hänen asiakirjoistaan, sillä poliisi takavarikoi alkuperäiset lentokentällä. Seuraavien viikkojen aikana pystyin, naisen pyynnöstä, lähettämään hänen paperinsa vastaanotokeskukseen, johon hänet ensiksi vietiin. Tutustuessani hänen tarinaansa ja puhuessani hänen kanssaan huomasin, että kyseessä oli selvä ihmiskauppatapaus. Kerroin hänelle ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmästä. Kävimme läpi heidän tarjoamansa palvelut ja mitä järjestelmään pääsy merkitsee. Hän päätti jättää hakemuksen. Otin yhteyttä auttamisjärjestelmään ja lähetimme heille naisen paperit. Saimme pian vastauksen, jonka mukaan tapaus oli selvä ja hänet hyväksyttiin järjestelmään. Ensimmäisessä turvapaikkahaastattelussa hän pelkäsi liikaa puhuakseen mistään hänelle tapahtuneista asioista. Nyt toisen ohjaajan avulla naisen paperit saatiin toimitettua turvapaikkaprosessista vastaavalle taholle, eikä hänen tarvinnut kertoa kaikkea alusta asti tai taistella puhumisen pelkoa vastaan.”

Läpileikkaavat teemat

Asiakkaiden ja henkilökunnan turvallisuus

Uhrien ja ohjaajien turvallisuudesta täytyy huolehtia läpi koko ohjaamisprosessin. Kokemuksemme perusteella ohjausta on parempi järjestää järjestön tiloissa sillä tämä mahdollistaa huomiota herättämättömän osallistumisen, mikä ei ole aina mahdollista esim. vastaanottokeskuksessa. Harkitse ohjauksen mainostamista neutraalisti tapaamisina, joissa käsitellään naisten asioita tms., sillä jos mainostat väkivallan uhreille tarkoitettua ohjausta, saatat estää joitakin naisia osallistumasta joko siksi, että he eivät näe itseään väkivallan uhreina tai koska perheenjäsenet, mahdollisesti ml. tekijä, eivät halua naisen osallistuvan ohjaukseen.

Varmista, että sekä ohjaustilassa että toimistotiloissanne on useita poistumisreittejä ja lukkoja, jotka voi lukita sisältä. Varmista, että henkilökunnalla on hätänumerot tallennettuna puhelimiinsa ja/tai selkeästi näkyvillä puhelinten lähellä. On hyvä, jos lähimmällä poliisiasemalla on yhteyshenkilö, joka ymmärtää mm. väkivaltaisten parisuhteiden dynamiikan tai kunniaväkivallan riskien vakavuuden ja näin ollen pystyy reagoimaan tarvittaessa.

Turvakoti olisi usein paras välitön vaihtoehto uhrin turvallisuuden takaamiseksi. Turvakodeissa on omat turvallisuussääntönsä, ja näistä tulee tiedottaa asiakkaalle. Joillekin asiakkaille tiukat säännöt, kuten velvollisuus ilmoittaa liikkumisestaan, voivat olla vaikeita johtuen heidän kokemastaan hyväksikäytöstä, johon on voinut kuulua ankaraa vapauden rajoittamista. Asiakkaille on tärkeää tiedottaa, että heidän tulisi noudattaa varotoimia ollessaan yhteydessä sukulaisiinsa ja ystäviinsä ja pidättäytyä paljastamasta turvakodin sijaintia edes läheisille perheenjäsenille. Toinen tärkeä varotoimenpide on neuvoa asiakkaita käyttämään tuntematonta puhelinnumeroa ja sulkemaan puhelimensa paikannuksen. Kun naisille kertoo varotoimenpiteiden noudattamisen tärkeydestä, on hyvä pitää mielessä aiemmin mainittu vallan ja kontrollin dynamiikka. Nainen saattaa palata takaisin hyväksikäyttötilanteeseen taustalla

piilevän valtdynamiikan vuoksi ja vaarantaa oman turvallisuutensa. Lasten turvallisuus on myös otettava huomioon erityisesti perheväkivaltapauksissa, sillä tekijä saattaa haluta vahingoittaa naista vahingoittamalla lapsia.

Naisen suojelemiseksi voidaan toteuttaa erilaisia oikeudellisia toimenpiteitä. Nainen voi hakea lähestymiskieltoa varmistaakseen viranomaisten välittömän reagoinnin tekijän aiheuttamaan uhkaan. Määräys voi myös esim. kieltää tekijää tulemasta yhteiseen asuinpaikkaan. Uhrit, joille on myönnetty kansallinen suojelumääräys voivat teoriassa hakea myös eurooppalaista suojelumääräystä, jolloin suojelumääräys on voimassa kaikissa EU-jäsenvaltioissa. Suomessa nainen voi myös hakea turvakieltoa, jolla salataan henkilön osoite- ja kotikuntatiedot väestötietojärjestelmässä. Kaikkia yllä mainittuja toimia vaikeuttaa käytännössä kuitenkin turvapaikanhakijan epäselvä maassaoleskelustatus ja se, että asiakas on yleensä sijoitettuna vastaanottokeskukseen.

Lapset

Lähes kahdella kolmasosalla CCM-GBV -hankkeessa ohjatuista naisista oli pieniä lapsia, jolloin heidän tilanteensa oli entistäkin haavoittuvampi ja epävakampi. Sen lisäksi, että naisten täytyi huolehtia itsestään ja yrittää selviytyä väkivallan aiheuttamasta traumasta, heidän täytyi huolehtia myös lapsistaan. Trauman ja väkivallan aiheuttamilla psykologisilla ongelmilla voi olla vaikutusta kykyyn huolehtia lapsesta tai ne voivat saada naisen epäilemään kykyään huolehtia lapsestaan. Monet naisista ovat myös joutuneet jättämään lapsensa alkuperämaahan sukulaisten hoidettavaksi, jolloin huoli lapsista on jatkuvasti läsnä.

Toisaalta lapset voivat olla tärkeä suojaava tekijä ja päämotivaatio avun hakemisen taustalla. Esimerkiksi lasten turvallisuus voi olla tärkein peruste päätökselle päättää väkivaltainen parisuhde tai tehdä rikosilmoitus. Toisille lapset voivat kuitenkin olla myös syyjäää väkivaltaiseen parisuhteeseen, sillä naiset saattavat pelätä avun hakemisen johtavan esim. lasten huostaanottoon. Lasten huoltajuus on luonnollisesti naisille erittäin tärkeä asia ja se täytyy ottaa esille ohjauksessa. Tähän kuuluu naisen ohjaaminen oikeusavun tarjoajalle, joka voi auttaa häntä mahdollisessa huoltajuustapauksessa.

Lapsilla on myös vaikutusta ohjauksen käytännön järjestelyihin. Ohjaustapaamiset tulisi mielellään järjestää niin, etteivät lapset ole paikalla, jotta asiakas voi keskittyä omiin tarpeisiinsa ja

puhua asioista, joita lasten ei ole hyvä kuulla. Järjestösi voi harkita lastenhoidon järjestämistä esimerkiksi vapaaehtoisten voimin, jotta naiset voivat osallistua ohjaukseen ilman lasta. Lisäksi olisi hyvä, että ohjaustilat mahdollistaisivat pienten lasten hoidon ja imettämisen. On myös hyvä ottaa huomioon tyttölasten mahdollinen oma tarve saada apua väkivaltakokemuksiinsa.

Jos ohjaatte myös lapsia, organisaatiolla olisi hyvä olla sisäinen lastensuojelun toimintasuunnitelma, johon kaikki alaikäisten kanssa tekemisissä olevat työntekijät ovat sitoutuneet. Toimintasuunnitelman tulisi varmistaa ohjaamisympäristön olevan sellainen, jossa lapsia kunnioitetaan ja suojellaan sekä taata, ettei ohjaus aiheuta lapsille lisävahinkoja ja pitää huoli, että alaikäiset ohjataan heidän tarpeitaan vastaavien palvelujen piiriin. Alaikäisillä voi olla parempi pääsy kansallisten terveydenhoitopalvelujen ja/tai koulutuksen piiriin verrattuna aikuisiin turvapaikanhakijoihin. Jos ohjaat alaikäisiä, sinun täytyy olla myös tietoinen kansallisesta lastensuojelulainsäädännöstä ml. velvollisuus ottaa yhteyttä lastensuojeluun.

Kulttuurisensitiivisyys

Monet kulttuuriin liittyvät seikat voivat vaikuttaa ohjaukseen, ja näiden tunnistaminen on tärkeää kulttuurisensitiivisen työskentelyn kannalta. Kulttuurierot voivat ilmentyä käytännössä esimerkiksi erilaisena aikakäsityksinä tai tarpeena huomioida ohjausaikatauluissa eri kulttuurien/uskontojen juhlapäivät. Useimmat kulttuuriset haasteet ovat kuitenkin käsitteellisemmällä tasolla.

Omilla käsityksilläsi ja tiedoillasi eri maista ja kulttuureista voi olla vaikutusta siihen, kuinka lähestyt asiakasta. On tärkeää, että tunnistat tiettyihin ryhmiin kohdistamasi stereotyypit. Vältä etenkin tiettyjen kulttuurien nimeämistä tai syyttämistä erityisen väkivaltaisiksi, sillä tämä vahvistaa stereotyyppioita. Kuten aiemmin tässä käsikirjassa keskusteltiin, on olemassa sosiaalisia ympäristöjä tai ajattelutapoja, joissa sukupuolistunutta väkivaltaa ei tuomita tai siihen jopa kannustetaan. Kulttuuri itsessään ei kuitenkaan tee väkivaltaisia tekoja, vaan väkivallan tekijä on aina ihminen.

On hyödyllistä hankkia perustuntemus asiakkaiden alkuperämaista esimerkiksi liittyen naisten asemaan ja osallistumismahdollisuuksiin. Yrittäessäsi selvittää, onko asiakas joutunut tietyn väkivallan muodon uhriksi, voi olla hyödyllistä tietää väkivallan muotojen yleisyydestä

alkuperämaassa. Taustatekijöiden tuntemus auttaa sinua rakentamaan tarkemman kuvan asiakkaan tilanteesta, kuten seuraavassa tapauksessa huomataan:

TAPAUS 8 - "Aikaisempi kokemukseni ja tietoni seksuaalivähemmistöjen kohtelusta eräässä afrikkalaisessa maassa auttoi minua tajuamaan, miksi asiakkaani oli niin haluton jakamaan tämän tietyn yksityiskohdan kanssani. Yleistieto tietyistä maista kotoisin olevien henkilöiden kohtaamista vaikeuksista ja haasteista on ohjaajalle erittäin hyödyllistä."

Jokainen asiakas on yksilö, jolla on oma elämäntarinansa, mutta ohjaajat huomasivat yhteisiä tekijöitä ja haasteita luottamuksen rakentamisessa tietyistä maista/kulttuureista tulevien naisten kanssa. Kun uhri on kotoisin maasta, jossa väkivalta perheen sisällä tai yhteiskunnassa yleensä on hyvin yleistä, voi hänellä olla vaikeuksia tunnistaa kokemuksensa väkivallaksi. Ohjaajat mainitsivat myös naisten vaikeuden puolustaa oikeuksiaan, kun he tulevat kulttuureista, joissa naisten odotetaan pysyvän vai.

Emansipaation dilemma nousee esille ohjaajien päiväkirjoista. Eroavat odotukset repivät monia naisia: toisella puolella ovat kotona opetetut arvot ja perheiden ja yhteisöjen odotukset, kun taas toisella puolella ovat uudet oikeudet ja odotukset kohdemaassa. Jotkut lähtivät kotimaastaan voidakseen elää omien arvojensa ja uskomustensa mukaisesti, mutta joutuvat silti kamppailemaan päätöksensä seurausten kanssa esimerkiksi perhesuhteisiin liittyen. Toisille tieto oikeuksistaan ja potentiaalistaan valkenee vasta Euroopassa, jolloin emansipaatio voi aiheuttaa jännitteitä perheen sisällä.

TAPAUS 9 - "Kulttuurin ja hänen omien ajatustensa välillä on yhteentörmäys. Hän halusi olla itsenäinen ja elää itsenäisesti, ilman järjestettyä avioliittoa. Hän oli valmistautunut tähän, hän saapui Eurooppaan periaatteessa itsekseen. Hänet kasvatettiin hyvin perinteisessä perheessä, jossa seksuaalinen vapaus on tabu. Hän koki naisen sukuelinten silpomisen hyvin varhaisessa iässä. Hän puhuu usein yhteisönsä naisista, jotka pettivät aviomiehensä ja joita yhteiskunta rankaisi. Hän on traumatisoitunut naisia ja seksuaalisuutta koskevista säännöistä. Hän on toisaalta vihainen perheelleen, mutta toisaalta syvästi loukkaantunut, sillä he eivät halua olla häneen yhteydessä. Tämä tunteiden sekamelska saa hänet ahdistuneeksi. Ohjaustapaamisissa yritimme keskittyä häntä elämässä ohjaavien omien arvojen

luomiseen, jotka antaisivat pohjaa sille, kuinka hän tulee lähestymään erilaisia elämään liittyviä kysymyksiä tuntematta mielipahaa. Syyllisyydentunteen käsittely oli erittäin tärkeä osa ohjausta.”

Et voi odottaa, että asiakas voimaantuu välittömästi. Välillä ohjaajat kuvailivat kokemaansa turhautumista siitä, että naisille (ja/tai perheille) tarjotaan niin monia resursseja ja silti he pitäytyvät vanhoissa tavoissa. Valmistaudu siihen, että omia ajatuksiasi ja arvojasi liittyen varsinkin miesten ja naisten välisiin suhteisiin, sukupuolten väliseen tasa-arvoon ja perhe-elämään tullaan haastamaan ohjaustapaamisissa. Voi olla erityisen vaikeaa ymmärtää, kuinka tärkeitä perhesiteet ja -velvollisuudet voivat olla joissain kulttuureissa. Saatat myös kohdata erilaisia ohjaukseen vaikuttavia uskomuksia liittyen siihen, mitkä asiat vaikuttavat hyvinvointiin (varsinkin mielenterveyteen) ja jopa taikauskoo.

Yksi käytännönratkaisukulttuurikompetenssien kasvattamiseksi on työskennellä kulttuuritulkkien tai asiakkaan kanssa saman taustan omaavien vapaaehtoisten kanssa. On myös tärkeää saada perheet, miehet ja yhteisöt mukaan keskusteluun sukupuolten tasa-arvosta ja naisten oikeuksista.

Auttajien auttaminen

“Olen kuolemanväsynyt, niin kuin joku olisi leikannut palan kehostani. On uskomatonta, kuinka vähän arvoa elämällä on joissakin paikoissa tällä planeetalla. En rehellisesti sanoen tiedä, kuinka käsitellä kaikkia näitä negatiivisia tunteita tapaamisten jälkeen. Olen niin onnellinen, kun näen tapaamisten olevan hyödyllisiä ja auttavan asiakkaita paranemaan, mutta en tiedä mitä tehdä harteilleni jäävälle taakalle.”

Päiväkirjoissa ohjaajat kuvaavat hyvin avoimesti työmääränsä ja tunteidensa kanssa kamppailua. On henkisesti erittäin kuluttavaa ohjata haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä, jotka kärsivät menetyksen surusta ja kärsimyksestä. Eikä vähiten sen takia, että merkityksellinen ohjaus vaatii empatiaa ja henkilökohtaisten suhteiden luomista, jolloin on entistä vaikeampaa ottaa etäisyyttä asiakkaan tunteisiin ja kärsimykseen. Epäinhimillisten kertomusten kuuntelu päivästä toiseen ja taistelu avuntarjoamista hankaloittavia byrokraattisia esteitä vastaan altistaa ohjaajat kynnisen maailmankuvan

kehittymiselle, myötätuntouupumukselle tai toissijaiselle traumaperäiselle stressille. Sinun on tärkeää huolehtia omasta hyvinvoinnistasi ja tuntea rajasi sekä käytännössä että henkisesti tasolla. Voit auttaa asiakkaita vain, jos autat itseäsi hallitsemaan työn henkistä taakkaa.

“Jos olet itse levoton ja stressaantunut, koska haluat mentoroida ja tukea useita asiakkaita, törmäät jossain vaiheessa seinään. Tarvitset vakautta, rauhallisuutta ja keskittymistä.”

Organisaatiotasolla voidaan tehdä paljon ohjaajien hyvinvoinnin eteen. Työnohjauksen merkitystä ei voi tarpeeksi korostaa. Työnantajaorganisaation vastuulla on tarjota ohjaajille jatkuvaa tukea sekä mahdollisuus saada ammatillista työnohjausta ja varata tähän riittävät resurssit. Työskentely väkivallan uhrien kanssa on psykologisesti erittäin vaativaa, eikä henkilöstön motivaatiota voida ylläpitää ilman asianmukaista tukea. Toinen hyvä tapa henkisen taakan keventämiseksi on tiimityöskentely, joka mahdollistaa kokemusten jakamisen kollegoiden kanssa.

Ohjaajat kertoivat usein tuntevansa, että he hukkuvat työtulvan alle, tai että heillä ei ole aikaa auttaa jokaista asiakasta tarpeeksi. Kuten tässä käsikirjassa on useaan otteeseen keskusteltu, pakolaisnaisten ohjaus vaatii paljon aikaa. Ajanhallinnasta voi tulla ongelma, mm. koska aikaa käytetään liikaa hätätilanteisiin reagoimiseen. Tätä ongelmaa voidaan ainakin jossain määrin lieventää luomalla selkeät toimintatavat hätätapauksiin reagoimiseen, mielellään yhteistyössä muiden avuntarjoajien kanssa.

Tapaamisten henkisesti vaativan sisällön vuoksi ohjaajilla on oltava riittävästi aikaa “hengittää” tapaamisten välillä, jotta he voivat käsitellä edellisen tapaamisen ennen siirtymistä seuraavaan. Ohjaajilla täytyy lisäksi olla tarpeeksi vapaapäiviä, jotta he voivat toipua ja levätä. Kutakin asiakasta voi auttaa vain tiettyyn rajaan asti. Rehellisyys ja avoimuus siitä, millaisia palveluja voit tarjota suojelee myös sinua.

Ohjaus saattaa tuntua erityisen väsyttävältä, kun työtäsi haittaavat vaikutuspiirisi ulkopuolella olevat tekijät. Ohjaajien mielestä oli erityisen turhauttavaa, kun he eivät kykene auttamaan asiakasta resurssien tai palvelujen puutteen, rakenteellisten tai organisatoristen toimimattomuuksien tai turvapaikka-/rikosoikeus-/sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmien puutteiden

takia. Yksi ratkaisu resurssien niukkuuteen ja rakenteellisiin ongelmiin on uusien ja tiiviimpien verkostojen luominen muiden avuntarjoajien kanssa, jolloin uhreja voidaan auttaa yhdessä. Vastaus tietämättömiin/välinpitämättömiin asenteisiin voi olla sukupuolistunutta väkivaltaa käsittelevän koulutuksen tarjoaminen.

Joskus turhautumista voi aiheuttaa asiakkaan välinpitämättömyys tai haluttomuus ottaa vastaan apua, joka voi ärsyttää tai jopa saada sinut vihaiseksi. On hyvä tulla sinuiksi näiden tunteiden kanssa. Yleensäkin on erittäin tärkeää pohtia omia tunteitaan ja reaktioitaan. Omien arkojen kohtiesi käsittely on ratkaisevan tärkeää, jotta kykenet kuuntelemaan tarkasti, olemaan läsnä ja luomaan turvallisen ohjaussuhteen. Tunteiden tai reaktioiden piilottaminen on suuri riski. Traumaattisia kokemuksia läpikäyneet henkilöt huomaavat nopeasti kaiken, sanattomat viestit. Asiakas voi esimerkiksi helposti tulkita reaktiosi johtuvan siitä, että hän teki tai sanoi jotakin väärää. Näin ollen ohjaaja, joka yrittää piilottaa tunteensa saattaa tahattomasti aiheuttaa särön luottamussuhteeseen. Siksi itsereflektio on erittäin tärkeä osa ohjaajan työtä.

Ohjaajien suurin motivaatiolähde oli asiakkaiden voimaantuminen ja tilanteet, jossa he kykenivät auttamaan asiakkaita jossain konkreettisessa asiassa. Ohjaajista tuntui hyvältä myös, kun he olivat käyttäneet ongelmanratkaisutaitoja tai ponnistelleet erityisen kovaa asiakkaan auttamiseksi ja onnistuneet. Tunne siitä, että kykenee auttamaan voi olla erittäin motivoivaa ja ammatillisesti tyydyttävää. Tämä tunnetaan myös nimellä myötätuntotyydytys. Ohjaajat mainitsivat myös, että joskus on tarpeen tinkiä odotuksista ja iloita pienistä onnistumisista.

“Joskus minulla on tunne, että en ole saavuttanut mitään tai vain vähän, mutta asiakas on kovin kiitollinen ja mielestään saanut apua. Joten näkemykset siitä, mitä apu tarkoittaa, vaihtelevat. Ehkä minun täytyy alentaa vaatimuksiani.”

On tärkeää kehittää itsehoitosuunnitelma. Hyvä tapa aloittaa on tehdä osoitteesta https://proqol.org/ProQol_Test.html löytyvä testi. Sivulla on myös paljon muita hyödyllisiä myötätuntoväsymykseen ja itsehoitoon liittyviä resursseja ja linkkejä.

Pieni mutta tehokas itsehoitokeino on alkaa kiinnittää huomiota mentaalihygieniaan tapaamisten välillä. Voit kehittää henkisiä puhdistusrutiineja, kuten käydä kävelyllä tai nauttia lasillisen vettä ohjaamisten välillä.

Toinen yksinkertainen itsehoidon muoto on jatkuva uusien taitojen kehittäminen koulutusten ja itseopiskelun kautta. Tätä voi olla vaikkapa sukupuolistuneeseen väkivaltaan liittyvään materiaaliin, erilaisiin ohjausmenetelmiin, lainsäädäntöön sekä oikeudellisiin prosesseihin ja asiakkaiden alkuperämaiden kulttuuriin ja tilanteeseen tutustuminen.

Joistakin ohjaajista tuntui, että hankkeessa toteutettu pakollinen viikoittainen itsereflektio päiväkirjojen muodossa toimi itsehoitovälineenä. Päiväkirjojen kirjoittamisella oli myönteinen vaikutus ohjaajan hyvinvointiin erityisesti silloin, kun ohjaaja kykeni antamaan itselleen positiivista palautetta päiväkirjassa. Tämä toimi tavallaan kiitollisuuspäiväkirjana, eli päiväkirjana, johon kirjataan asioita, joista on kiitollinen.

Oppiaksesi lisää itsehoitotyökaluista, voit tutustua tietoisuustaitoihin keskittyvään verkkokurssiin osoitteessa <https://palousemindfulness.com/> tai psykoedukaation ja rentoutumistekniikoiden resursseihin (saatavilla useilla kielillä) osoitteessa <https://www.mielenterveysseurat.fi/turku/materiaalit/serenen-materiaalit/>. Lisää tietoa itsehoidosta on myös hankkeen koulutusoppaassa.

TARKISTUSLISTA 2. OMA JAKSAMINEN **Aika**

Kohtuullinen määrä asiakkaita ohjaajaa kohti ja riittävästi aikaa jokaiselle asiakkaalle.

 Työnohjaus

Ohjaajille työnohjausta ja debriefing-mahdollisuuksia. Työskennelkää tiimeissä ja tukekaa toisianne.

 Iloitse

Tunne rajasi. Kiinnitä huomiota onnistumisiin – ja iloitse niistä.

 Lepää ja palaudu

Varaa tarpeeksi aikaa palautumiseen, itsereflektoi ja hanki uusia taitoja.

ITSESTÄ HUOLEHTIMISEN MUISTILISTA (LEIKKAA IRTI JA PIDÄ TASKUSSA)

10 asiaa, joita tehdä päivittäin³ :

1. Nuku tarpeeksi.
2. Syö tarpeeksi.
3. Harrasta kevyttä liikuntaa.
4. Vaihtele työtehtäviäsi.
5. Tee itsellesi nautinnollisia asioita.
6. Keskity siihen, mitä teit hyvin.
7. Opi virheistäsi.
8. Kerro vitsi.
9. Rukoile, meditoi tai rentoudu.
10. Tue kollegaa.

3 - www.psychosocial.org tai www.proqol.org Beth Hudnall Stamm, Ph.D., ProQOL.org and Idaho State University, Craig Higson-Smith, M.A., South African Institute of Traumatic Stress, Amy C. Hudnall, M.A., ProQOL.org and Appalachian State University, Henry E. Stamm, Ph.D., ProQOL.org

luku

4

Työkaluja etsivään työhön

Työkaluja etsivään työhön

Koska väkivaltaa kokeneilla on kohonnut riski joutua väkivallan uhriksi uudestaan, tulisi heidät tavoittaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Lisäksi kokemuksemme perusteella jotkut naiset hakevat apua vasta kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen, jolloin mahdollisuuksia avunantamiseen on vähemmän. Joidenkin järjestöjen asiakkaiksi hakeutuu turvapaikanhakijanaisia, joiden joukosta mahdolliset sukupuolistuneen väkivallan uhrit voidaan tunnistaa. Toisissa järjestöissä saatetaan tarvita aktiivisempaa etsivää työtä kohderyhmän tavoittamiseksi.

Hankkeessamme tuotimme sukupuolistuneen väkivallan muotoja ja ohjauspalveluita esitteleviä lehtisiä ja julisteita yleisimmillä pakolaisväestön puhumilla kielillä: amhara, arabia, farsi, dari, ranska, kurdi-soranî, kurmandži, lingala, oromo, paštu, somali, tigrinja, turkki ja urdu. Lehtiset ja julisteet ovat ladattavissa osoitteessa www.heuni.fi

Hankkeessa kehitettiin myös infokahvila -menetelmää. Infokahvilat ovat ryhmätapaamisia, joiden tarkoituksena on antaa mahdollisuus keskustella sukupuolistuneesta väkivallasta turvallisessa ja epävirallisessa ilmapiirissä. Infokahvila on hyvä tapa tiedottaa sukupuolistuneesta väkivallasta ja järjestön palveluista uhreille, kuten mahdollisuudesta henkilökohtaiseen ohjaukseen. Infokahvilat tarjoavat myös mahdollisuuden vertaistukeen, jonka tiedetään tukevan väkivallasta toipumista. Sukupuolistunut väkivalta on arkaluonteinen aihe, ja kokemuksista puhuminen, tai edes mielipiteiden ilmaiseminen, voi tuntua epämukavalta, jopa uudelleen traumatisovalta. Keskustelua sukupuolistuneesta väkivallasta ei voida pakottaa, mutta ryhmän alkaessa luottamaan järjestäjään ja toisiinsa, voidaan kokemuksemme mukaan myös arkaluonteisista asioista keskustella.

Infokahvilan järjestäjän muistilista:**1**

Mieti, miten mainostat infokahviloita. Mainosta neutraalisti esimerkiksi naisten tapaamisina. Mieti miten vastaat mahdollisiin puolisoiden/muiden miesten kysymyksiin infokahviloista. Mieti, miten motivoit naisia osallistumaan. Tee yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa mainostaaksesi infokahviloita.

2

Mieti, matkustavatko naiset mieluummin järjestösi tiloihin neutraalille maaperälle ja olisivatko he tällöin avoimempia keskustelulle. Jos järjestät infokahvilan järjestön tiloissa, mieti, miten naiset pääsevät paikalle. Etsi naisten aikatauluun sopivin ajankohta eli kun heillä ei ole muita aktiviteetteja tai esim. lastenhoitovelvollisuuksia.

3

Jos lapset osallistuva infokahvilaan, voi olla mahdotonta käsitellä arkaluontoisimpia aiheita. Monien naisten on kuitenkin mahdotonta osallistua ilman lapsia. Lapset voivat myös toimia jäänmurtajina, mutta järjestä mahdollisuuksien mukaan lastenhoitomahdollisuus. Yksi vaihtoehto on etsiä vapaaehtoisia hoitamaan lapsia.

4

Jos tapaamiseen osallistuu useita kieliä puhuvia ryhmiä, voi tulkkaus aiheuttaa ongelmia. Yksi vaihtoehto on järjestää kielikohtaisia tapaamisia. Voi kuitenkin olla rikastuttava kokemus saada ryhmään osallistujia eri kieliryhmistä. Yhteisen kielen puuttuessa voit olla luova ja käyttää sanatonta viestintää. Myöhemmin käsitellään esimerkkejä menetelmistä, joita voi käyttää myös rajallisella kielitaidolla.

5

Ota aina tapaamisiin osallistuvien asiakkaiden ja henkilökunnan turvallisuus huomioon. Varmista, sijainnista riippumatta, että tila on mukava eikä keskustelua häiritä. On suositeltavaa, että tila olisi mahdollisimman kodinomainen ja että tila olisi vain naisille.

6

Huone voidaan järjestellä tavalla, joka kannustaa keskusteluun. Voit laittaa seksuaalisuutta, sukupuolistunutta väkivaltaa, ehkäisyä, sukupuolitauteja jne. käsitteleviä lehtisiä pöydille ja seinille viestittääksesi, että osallistujat voivat puhua näistä aiheista. Aseta tarjolle teetä ja jotain pientä tarjottavaa (mahdollisesti yhdessä asiakkaiden kanssa) luodaksesi ystävällisen ja epävirallisen ilmapiirin.

7

Aloita infokahvila korostamalla, että sinua järjestäjänä sitoo luottamuksellisuus. Jotkut ohjaajat myös korostavat infokahvilan aluksi rooliaan kansalaisjärjestöjen työntekijöinä. Aseta pelisäännöt yhdessä ryhmän kanssa. On tärkeätä sopia ryhmänä siitä, että infokahvilassa keskustelluista asioista ei keskustella tilaisuuden ulkopuolella. Myös säännöt, kuten ”kaikki mielipiteet ovat sallittuja ja niitä kunnioitetaan” tai ”puhu muita kunnioittaen”, voivat johtaa avoimeen keskusteluun.

8

Pyri selvittämään ryhmän tietotaso aloittamalla yleisemmillä aiheilla, kuten keskustelulla alkuperämaan ja kohdemaan arkipäivän elämän eroista ja yhtäläisyyksistä. Kokemuksemme perusteella on tärkeää antaa ihmisten puhua henkilökohtaisista kokemuksistaan, mutta samalla olla pakottamatta heitä puhumaan sukupuolistuneesta väkivallasta.

1 - Tutkikaa mediassa, lehdissä, musiikkivideoissa ja mainoksissa esitettyjä kuvia naisista ja pohtikaa yhdessä, millaisen kuvan ja millaisia odotuksia kuvissa esiintyvät naiset luovat.

2 - Järjestä tuolit kuvaamaan erilaisia mielipiteitä. Tuolit voi merkitä esimerkiksi kuvaamaan seuraavia mielipiteitä: "olen samaa mieltä", "olen eri mieltä" ja "minulla ei ole mielipidettä asiasta" tai "kyllä", "ei" ja "ehkä". Esitä sitten väitteitä, joihin voi vastata siirtymällä mielipidettä kuvaavaan tuoliin, kuten "nainen voi parisuhteessa päättää, haluaako hän harrastaa seksiä". Jos haluat, että osallistujat pysyvät paikoillaan, voit jakaa kaikille punaisen, vihreän ja oranssin paperinpalan. Tämä on hyvä tekniikka, jos ihmisillä ei ole sanoja sukupuolistuneelle väkivallalle.

3 - Kolme tuolia: tuoli 1 on menneisyys, tuoli 2 on nykypäivä ja tuoli 3 on tulevaisuus. Kaikki naiset istuvat vuorollaan kaikilla tuoleilla. Tuolissa 1 he jakavat jotakin menneisyydestään ja hyvästelevät kaikki muistot ja vaikeudet, jotka he haluavat jättää taakseen. Tuolissa 2 he pohtivat nykypäivää ja ilmaisevat kiitollisuutta kaikista hyvistä asioista, joita heillä nyt on. Tuolissa 3 on tulevaisuus, jossa naiset voivat kuvitella, mitä he haluavat tulevaisuudelta.

4 - Luokaa yhdessä hahmo, jolla on oma nimi ja identiteetti. Sukupuolistuneen väkivallan käsitteleminen hahmon kautta antaa naisilla mahdollisuuden ottaa etäisyyttä kokemuksiinsa. Käykää sitten tapaukset läpi hahmon kautta. Esimerkiksi: "Mitä hän voisi tehdä, jos hänen aviomiehensä pakottaa hänet pysymään kotona?"

5 - Piirtäkää mitä tahansa elämäänne liittyvää. Yksi ohjaaja kertoi, että joka kerta, kun hän käytti tätä menetelmää, avasi se oven väkivaltakokemuksista puhumiselle.

6 - Naisten oikeuksien historian tutkiminen voi luoda tilaa keskustelulle ja lisätä tietoisuutta naisten oikeuksista kohdemaassa. Näytä esimerkiksi video mitä viimeisen sadan vuoden aikana on tapahtunut. Video voi helpottaa keskustelua kotimaiden välisistä eroista, kuten onko raiskaus parisuhteessa kriminalisoitu, onko mailla ollut naisministereitä ja pääministereitä jne.

7 - Tehkää kuvasanakirja, joka sisältää tärkeimmät termit liittyen ruumiinosiin, sukupuolielimiin, kuukautisiin, naisten vaatekappaleisiin jne. Tämä idea tuli suoraan pakolaisnaisilta, sillä he tahtoivat sanastoa voidakseen käydä lääkärillä, ostoksilla yms. ilman tulkkia

8 - Kutsu vieraspuhujia, esimerkiksi sukupuolistuneeseen väkivaltaan erikoistunut asiantuntija, joka voi alustaa aiheesta ja jolta voi kysyä kysymyksiä tai nainen, joka on joutunut sukupuolistuneen väkivallan uhriksi ja selvinnyt ja on valmis jakamaan kertomuksensa. Vierailija voi olla myös henkilö, joka ei välttämättä ole itse väkivaltakokemuksesta selviytyjä, vaan hän voi olla esimerkiksi naisten oikeuksista, perhe-elämästä tai lisääntymiserveystestä puhuva nainen. Jos kutsut puhujaksi väkivallasta selviytyjän, varmista, että kutsut jonkun, joka on todella päässyt yli traumaattisista kokemuksistaan ja voi puhua selviytyjänä, ei uhrina!

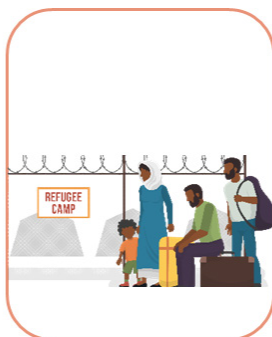
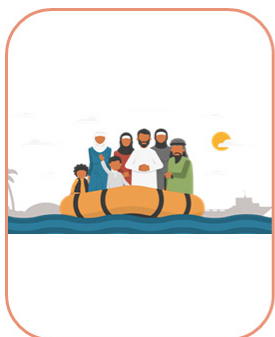
Kuvakortit

Hankkeen ohjaajat pitivät kuvakortteja hyvänä tapana avata keskustelu tai luoda yhteyttä. Kuvakortteja voi käyttää keskustelunavaajina niin ryhmissä kuin kahdenkeskisessäkin ohjauksessa. Kortteja voidaan käyttää myös yhteisen kielen puuttuessa. Voit käyttää valmiita korttipakkoja, kuten Cope- ja Tandoo-kortit, joita voi ostaa verkosta. Voit myös rakentaa oman korttisarjasi keräämällä postikortteja ja/tai tulostamalla kuvia.

Voit käyttää kortteja levittämällä ne pöydälle niin, että kaikki näkevät ne kunnolla. Seuraavaksi kysy kysymyksiä, kuten “miltä sinusta tuntuu juuri nyt” ja pyydä asiakasta valitsemaan kortti. Anna asiakkaalle tarpeeksi aikaa kortin valitsemiseen. Jos kyseessä on ryhmä, vuorotelkaa niin, että kaikki saavat selittää valintansa. Muista myös valita kortti itsellesi ja kerro tunteistasi avoimesti vuorollasi. Tämä osoittaa, että olet osa ryhmää, et ulkopuolinen. Jos joku on epävarma ajatustensa jakamisesta, älä pakota häntä, mutta voit palata henkilön puoleen myöhemmin, jos hän olisi muiden jälkeen rohkaistunut jakamaan. Sanattomasti voidaan yhteisen kielen puuttuessa ilmaista yllättävän monia asioita.

Mieti huolellisesti esittämäsi kysymykset. Helppo aloitus on kysyä kysymys nykyhetkestä – tämä mahdollistaa kivuliaiden muistojen jättämisen ulkopuolelle, mikäli näin haluaa. Voit myös pyytää osallistujia valitsemaan 3 korttia (yksi menneisyydelle, yksi nykyhetkelle ja yksi tulevaisuudelle). Tämä vaihtoehto toimii hyvin myös ilman yhteistä kieltä. Se myös antaa mahdollisuuden valita, mitä tahtoo jakaa. Voit pyytää osallistujia valitsemaan yhden kortin, josta he pitävät ja yhden, josta he eivät pidä tai kysyä kysymyksiä, kuten “millainen nainen tahtoisin olla tulevaisuudessa?”.

Voit asettaa pöydälle 4 korttia kuvapuoli alaspäin ja kysyä “mitä olet kokenut elämässäsi?”. Sitten näytä kortti ja kysy, mitä henkilö näkee kortissa. Jos hän ei keksi mitään, vaihda korttia. Voit myös pyytää asiakkaita kertomaan elämäkertomuksensa korttien avulla. Keskustelu voi joskus alkaa hyvin kevyellä keskustelulla, ja myöhemmin syventyä yllättäen. Ohjaajien kokemuksen mukaan osallistujat ovat aina jakaneet korttien avulla jotakin, tai ne ovat toimineet perustana muulle yhteiselle jakamiselle. Voit käyttää kortteja joko tapaamisen alussa tai lopussa.

Toivomme, että tämä käsikirja on ollut hyödyllinen ja että olet alkanut käyttää ohjausmenetelmää tai jotakin sen osaa omassa työssäsi. Olemme erittäin kiinnostuneita kuulemaan kokemuksistasi, jotka koskevat sukupuolistuneen väkivallan uhriksi joutuneiden pakolaisnaisten ohjausta ja tämän menetelmän käyttöä. Ole yhteydessä meihin!

Yhteystiedot:

CCM-GBV Facebook

<https://www.facebook.com/EU-Ccm-GBV-Project-1750925935203070/>

SOLWODI

eu-projekte@solwodi.de

Kuopion Setlementti Puijola ry
setlementtipuijola@puijola.net

HEUNI

heuni@om.fi